

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Císařovna Alžběta Bavorská (1837 – 1898)

Irma Thomayerová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Císařovna Alžběta Bavorská (1837 – 1898)

Irma Thomayerová

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Děkuji PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné vedení práce, za jeho cenné rady a připomínky.

Obsah

1. Úvod	6
2. Dětství.....	10
2.1. Vévoda Maxmilián Bavorský a Ludovika	10
2.2. Alžbětino dětství	12
3. Zásnuby v Ischlu, příprava na svatbu a svatba	14
3.1. František Josef.....	14
3.2. Zásnuby v Ischlu	16
3.3. Přípravy na svatbu.....	17
3.4. Cesta do Vídně	18
3.5. Císařská svatba.....	19
4. První roky manželství.....	21
5. Počátky Alžbětina cestování.....	26
6. Alžbětina posedlost Uhry	30
7. Alžbětiny zájmy.....	34
7.1. Alžbětina posedlost vzhledem, dietami a cvičením	34
7.2. Jezdeckví a turistika	35
7.3. Poezie	37
8. Rodina a přátelé.....	39
8.1. Korunní princ Rudolf	40
9. Poslední léta císařovny	43
10. Závěr	48
11. Bibliografie	51
12. Resumé.....	53

1. Úvod

Tématem bakalářské práce je ucelený životopis císařovny Alžběty Bavorské, která je především laické veřejnosti známá pod přezdívkou Sissi. Alžběta je jednou z nejrozporuplnějších osob své doby. V dnešní době je jakýmsi mýtem, ke kterému dopomohla především romantická trilogie z 50. let, kde je vyličena jako krásná, milá, hodná a milující císařovna, ke které měla ta skutečná daleko. Rovněž k mýtu přispělo to, že z Alžběty je jeden ze symbolů Rakouska, zejména pro turisty, např. ve Vídni je hojně navštěvované muzeum o jejím životě, které seznamuje návštěvníky s jejím kultem osobnosti – životem, oblečením šperky, soukromými pokoji, kde se nachází císařovna malá tělocvična, obrazy atd.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila proto, že mne zajímal Alžbětin život, na tehdejší dobu velmi netradiční, kterým se odlišovala od jiných šlechticů. Cílem práce bylo analyzovat její nevšední styl života a jeho zvláštnosti – krásu, hubnutí, cvičení apod. Hlavním tématem mé práce bude podat ucelenou informaci o Alžbětině životě od jejího narození v roce 1837 až do její smrti roku 1898.

Práci jsem rozdělila do osmi hlavních kapitol. Kapitoly, z nichž některé jsou pro větší přehlednost rozděleny do podkapitol, se chronologicky zabývají císařovniným životem. První čtyři kapitoly jsou zaměřeny na její dětství, které bylo velice bezstarostné, bez dvorských ceremoniálů a to zapříčinilo její neustálou touhu po svobodě bez omezování dvorskými předpisy. Dále se zabývají okolnostmi, vedoucími k zasnoubení Alžběty s Františkem Josefem v Ischlu. Jejich manželství nebylo příliš šťastné a Alžběta nebyla císařovi dostatečnou oporou ani rádkyní. Dále práce analyzuje složité přípravy na svatbu a ličí samotnou císařskou svatbu. Třetí kapitola pojednává o prvních letech manželství. Alžběta se snažila nepříliš úspěšně naučit dvorskému chování. V tomto období poprvé navštívila Uhry, které si na rozdíl od Rakouska velice oblíbila. Důvody,

kteře vedly Alžbětu k jejímu cestování, jsou popsány v následující kapitole. Cestování, jemuž se začala věnovat po narození korunního prince Rudolfa, se stalo i jejím hlavním a celoživotním koníčkem.

Další kapitoly posuzují Alžbětiny zájmy, rodinu a poslední léta jejího života. Pátá kapitola shrnuje Alžbětinu posedlost Uhry. Je tam zmínka o jediné císařovně angažované v politice, které souviselo s Rakousko – Uherským vyrovnáním. Další kapitola je věnována Alžbětiným zálibám, mezi které patřila posedlost její krásou, stravováním, cvičením, jezdeckým, turistikou a poezií, kterým jsou věnované samostatné podkapitoly. Sedmá kapitola pojednává o Alžbětině rodině a jejích přátelích. Je zde zanalyzován vztah Alžběty s jejím bratrancem, bavorským králem, Ludvíkem II., Kateřinou Schrattovou. Největší část kapitoly je věnována Alžbětině synu Rudolfovi a jejich vztahu. Závěrečná kapitola je věnovaná posledním létům císařovny života a samotnému atentátu v Ženevě v roce 1898.

Ve svojí bakalářské práci jsem čerpala zejména z celé řady zdrojů, které byly publikované v českém a německém jazyce. Prvním z nich je kniha od Egona Caesara Contiho – *Alžběta: zvláštní žena: podle písemné pozůstalosti císařovny, deníků její dcery a dalších nezveřejněných dokumentů*. Je to jeden z prvních císařovniných životopisů. Bohužel kniha není odborná. Byly v ní informace, které byly v práci využity a v dnešní době jsou některé informace vyvraceny od jiných autorů, např. vztah Alžběty z arcivévodkyní Žofii. V knize *Císařovna Alžběta, mýtus a pravda* od Gabriele Praschl – Bichler autorka zastává názor, že Alžběta a arcivévodkyně Žofie měly mezi sebou výborný vztah. Po prostudování mnou použitých materiálů, se dle mého názoru jedná jen o dohady. Jaká byla skutečnost, se dnes pravděpodobně nedá věrohodně zjistit.

Další knihou, kterou jsem ve své práci využívala je *Alžběta, císařovna proti své vůli*, kterou napsala Brigitte Hamann. Je to obsáhlá publikace, ve které je Alžbětin život rovněž vylíčen chronologicky. Kniha je opět psána spíše romantizujícím způsobem a nesnaží se Alžbětu příliš kritizovat, tedy podat čtenáři nezaujatou formou informace o jejím životě. Autorka se zabývá nejen

životem císařovny, ale také o její rodiny, příbuzných, dvorních dámách apod. Hamann zde rovněž popisuje Alžbětiny zájmy jako jezdeckví, kult krásy, poezii a samozřejmě cestování.

Dále jsem se opírala o knihu od Katrin Unterreiner *Sisi, Mythos und Wahrheit*.. Autorka této knihy je kurátorkou muzea, které je věnované Sissi, ve Vídni, proto jsem se zde dozvěděla nějaké informace, které nebyly v ostatních knihách, neboť se opírá o bohaté archivní prameny. Z cizojazyčných knih jsem dále čerpala z knihy od Lucienne Romé Sissi, *Das Leben der Kaiserin von Österreich*. Z níž jsem čerpala informace o Alžbětině svatbě.

Při zpracovávání práce jsem také využívala knihu od Marthy Schad *Elisabeth von Österreich*. Je rozdělena do několika kapitol, které jsou rozděleny do let, ale není psána chronologicky, spíše podle určitých císařovniných zájmů. Autorka zde líčí nejdůležitější a základní informace o císařovně. Poskytuje rovněž stručné životopisy Alžbětiných příbuzných, dětí a přátel. Od této autorky jsem využila několik knih - *Marie Valerie, Deník nejmilejší dcery císařovny Alžběty Rakouské*, kde jsem použila zejména informace Alžbětiných reakcí na smrt Ludvíka II. Bavorského a korunního prince Rudolfa. Poslední knihou, kterou jsem od této autorky opírala, je *Císařovna Alžběta a její dcery*, kde jsou především informace o životech jejích dcer.

V knihách od Jutty Wellman *Tajemství císařovny krásy: rady. přírodní kosmetika, cvičení* a od Gabriele Praschl – Bichler *Kondiční a dietový program císařovny Sissi* byly především informace o Alžbětině posedlosti krásou, cvičení jezdeckví apod. Wellman do své knihy napsala recepty na různé krémy, které Alžběta využívala. Tyto informace měly spíše okrajový význam pro vznik této bakalářské práce, podobně jako Praschl – Bichler se zejména zajímala o její cvičení apod.

Poslední léta císařovny byla popsána v knize od Irmy Sztráray *Poslední léta císařovny: Vzpomínky dvorní dámy*. Hraběnka Irma Sztáray byla Alžbětinou dvorní dámou, která s ní trávila poslední léta jejího života. V knize byl zřejmý

obdiv hraběnky k císařovně, přesto jsem tam našla některé zajímavosti z jejího života.

Atentát na císařovnu Alžbětu byl popsán v knize Marie Matary *Atentát: smrt císařovny Sissi*. Autorka v knize líčí nejen okolnosti atentátu, ale také se zabývá vývojem anarchismu. Kniha je rozdělena do kapitol, kde každá představuje určitý den. Přínosnější částí této publikace byly dobové články z novin, díky kterým byl zajímavě popsán pokoj s Alžbětinou rakví a její pohřeb ve Vídni.

2. Dětství

2.1. Vévoda Maxmilián Bavorský a Ludovika

V roce 1799 nastoupil na bavorský trůn Maxmilián I. Josef. Byl prvním bavorským králem a ze svých dvou manželství měl dvanáct dětí.¹ Jeho synem byl Ludvík I., který si založil album krásek, z čehož si později vzala inspiraci císařovna Alžběta a založila si stejné album a sbírání fotek žen bylo jedním z jejich zvláštních koníčků. Mezi jeho dcery patřila Žofie, matka budoucího císaře Františka Josefa I., a Ludovika, která byla matkou Alžběty Bavorské.

Ludovika se narodila v roce 1808, její matkou byla Karolína Bádenská. Když byla Ludovika mladá, zamilovala se do Miguela, který byl mladším synem portugalského krále. Její otec si přál, aby se provdala za Maxmiliána. Vévoda Maxmilián Bavorský se narodil v roce 1808 a pocházel z vedlejší linie rodu Wittelsbachů. Maxmilián se s Ludovikou nechtěl oženit, protože v té době byl zamilován do měšťanské dívky. Svatba Ludoviky a Maxmiliána se konala 9. září 1828 u Tagerenského jezera. Jejich svatba se konala na přání jejich rodičů a jediné co je později spojovalo, byly jejich děti.²

Ludovika sňatkem získala nejnižší královský titul ze svých sourozenců, protože její sestry se provdaly do královských domů. „*Její starší sestry Alžběta, Amálie a Marie se sňatkem staly královnami: Alžběta se provdala za pruského krále Fridricha Viléma IV., její dvojče Amálie za saského krále Jana a Marie za jeho následovníka Fridricha Augusta II. Žofie si vzala arcivévodu Františka Karla, v naději, že se stane budoucím rakouským císařem.*“³

Manželství Ludoviky a Maxmiliána nebylo spokojené, ale přesto se jim narodilo devět dětí. Jejich nejstarší syn Ludvík se narodil v roce 1831, o rok později následoval Vilém, který však ve stejném roce zemřel. Nejstarší dcera

---

¹ CORTI, Egon Caesar, *Alžběta: zvláštní žena: podle písemné pozůstalosti císařovny, deníků její dcery a dalších nezveřejněných dokumentů*, Praha 2008, s. 9.

² Tamtéž, s. 10.

³ BESTENREINER, Erika, *Sissi a její sourozenci*, Praha 2004, s. 11.

Helena se narodila v roce 1834, druhá dcera Alžběta se narodila v roce 1837, další syn Karel Theodor se narodil v roce 1839, dcera Marie v roce 1841, čtvrtá dcera Matylda se narodila v roce 1843, nejmladší dcera Žofie se narodila v roce 1847 a nejmladší syn Max Emmanuel v roce 1849.

Vévoda Maxmilián byl neklidný člověk. Měl spoustu různorodých zájmů a nebyl rodinný typ. „*Max byl, jak lehkomyšní lidé bývají, muž mnohostranných zájmů literárních, historických, turistických, hudebních. Jeho knihovna čítala 27 tisíc svazků. Pod pseudonymem Phantasus uveřejňoval básně a novely, avšak i historické texty počínaje rozjímáním o císaři Fridrichovi III. a konče úvahou o zastřelení mexického císaře Maxmiliána, a publikoval i popisy svých četných cest.*“⁴ Maxmilián hrál velice rád na citeru, velice rád cestoval, navštívil (např. Egypt). Po celý život se věnoval zábavám, které si oblíbil, když byl student. Raději se obklopoval přáteli z řad měšťanských vědců a umělců, než aby se setkával se šlechtici.⁵

Alžběta byla svému otci v mnoha ohledech podobná. Stejně jako on byla neklidná: ráda cestovala, psala ráda básně a velice ráda jezdila na koni. „*Navzdory císařovniným sklonům, zvláštním pro 19. století, mohla se Alžběta stát lidovou císařovnou, kdyby po otci zdělila jeden z jeho charakteristických rysů, totiž přívětivost, laskavost a vlídnost. Vévoda Max si uměl získat lid bez ohledu na stavovské rozdíly a dokázal rozmlouvat i s nejprostším člověkem na ulici. Ale tato vlastnost jeho dceři chyběla.*“⁶ Ludovika byla na rozdíl od Maxmiliána rodinný typ a svůj čas trávila v rodinném kruhu. Maxmilián si s Ludovikou nerozuměl a raději si zábavu hledal jinde, než doma.⁷

---

⁴ Tamtéž s. 12.

⁵ HAMMAN, Brigitte, *Alžběta: císařovna proti své vůli*, Praha 2002, s. 19.

⁶ GRÖßING, Sigrid-Maria, *Sisi, moderní žena*, Praha 2009, s. 12.

⁷ Tamtéž

2.2. Alžbětino dětství

Alžběta Amálie Evženie se narodila 24. prosince 1837, v mnichovském paláci na Ludwigstrasse, na Štědrý den a navíc v neděli, což bylo považováno za šťastné znamení. Pokřtěná byla 26. prosince, kmotrou byla její teta Alžběta. Rodina jí dala v dětství přezdívku Sisi, pod kterou je historicky známější.

Alžběta trávila zimu v Mnichově a léto na zámku Possenhofen u Starnberského jezera. Alžběta vyrůstala bez ceremoniálů, dvorního protokolu a způsobů. Během zimu trávila svůj čas v Mnichově. Měla raději léto, které mohla trávit na zámku Possenhofen u Starnberského jezera. V Possenhofenu mohla volně běhat, chodit po horách a plavat se svými sourozenci.⁸ Sourozenci měli od dětství mezi sebou dobrý vztah a po celý život byli v kontaktu.

Alžbětino dětství bylo bezstarostné. Od mala velice ráda jezdila na koni a později byla jednou z nejlepších jezdkyň v Evropě. Její otec nechal v Mnichově zařídit cirkusovou manéž, kde se Alžběta začala učit krasojezdectví. *„Alžběta byla vévodův miláček. V ní nacházel mnohé rysy, které odpovídaly jeho povaze: lásku ke koním a jezdeckému umění, k přírodě a horám. Avšak Alžbětina láska k otci, která utvářela její mladá léta, časem zmizela. Nespokojená se svým manželstvím a se svým životem císařovny měla najednou velké pochopení pro svou matku, jež také nikdy nebyla v soužití s otcem šťastná. A kladla to otci za vinu.“*⁹ Alžběta se naučila hrát na citeru, která byla Maxmiliánovým oblíbeným nástrojem.

*„V dětském věku byla Heleně předpovídána krása, zatímco Alžběta měla kulatý obličej jako „sedlácké děvče“, její mírně zešikmené světlehnědé oči, jí propůjčovaly stejně jako jejímu otci provinilý a uštvaný výraz, jakmile byla kárána od matky nebo guvernanky.“*¹⁰ Ale když Alžběta dospěla, byla pravděpodobně nejkrásnější ženou Evropy své doby.

---

⁸ UNTERREINER, Katrin, *Sisi, Mythos und Wahrheit*, Wien 2005, s. 24.

⁹ BESTENREINER, s. 15.

¹⁰ HASLIP, Joan, *Sissi, Kaiserin von Österreich*, Köln, 1994, str. 16.

Devítiletá Alžběta dostala novou vychovatelku, baronku Luisu Wulffenovou. „*Baronka neměla lehký úkol, protože její chráněnkou bylo opravdu nesnadné udržet na chvíli v klidu. Místo psaní úlohy pobíhala Alžběta raději se sourozenci ve velkém zámeckém parku v Possenhofenu, avšak jen tak dlouho, než se nenápadně vytratila, aby se ve větvích stromu někde na tajném místě u Starnberského jezera oddávala snění – což nebývá u dorůstajících dívek nic neobvyklého. Už tehdy hledala intenzivní spojení s přírodou, květinami i zvířaty.*“¹¹ Alžběta místo výuky raději psala své první básně a těšila se na konec vyučování, až bude smět běhat venku.

V roce 1848 vypukla ve Vídni revoluce a arcivévodkyně Žofie se svými syny se vydala do Innsbrucku. Za nimi přijela na návštěvu Ludovika se dvěma syny a s dcerami. V této době se Alžběta a František Josef seznámili, ale František Josef byl více zaujatý politickými událostmi v říši a soustředil se na ně, a proto si o své příbuzných příliš nezajímal.¹² Alžběta se spřátelila s Karlem Ludvíkem, který jí později posílal dopisy a drobné dárky, ale Alžběta mu nikdy sama od sebe nenapsala, pouze poděkoval.¹³

Když bylo Alžbětě patnáct let, tak se poprvé zamilovala. Byl to mladý hrabě Richard S. Richard byl pověřen nějakým úkolem a na delší dobu odjel pryč. Když se vrátil, onemocněl a zemřel. Když to Alžběta zjistila, zarmoutilo ji to. V této době napsala několik básní o Richardovi. Její matka Ludovika chtěla Alžbětu rozptýlit, a proto ji vzala s sebou do Ischlu, kde se mělo uskutečnit zasnoubení císaře Františka Josefa s Helenou.

---

¹¹ GRÖßING, Sisi, s. 14.

¹² CORTI, s. 17.

¹³ Tamtéž

3. Zásnuby v Ischlu, příprava na svatbu a svatba

3.1. František Josef

František Josef se narodil 18. srpna 1830. Jeho rodiče byli arcivévoda František Karel a arcivévodkyně Žofie. František Josef se narodil až několik let po svatbě, která se uskutečnila 4. listopadu 1824, protože ze začátku nemohli mít František Karel a Žofie děti. Dvorní lékař jim doporučil pobyt v lázních Ischlu, kde se Žofii podařilo otěhotnět.

František Josef byl prvním vnukem císaře Františka I. František Josef byl jako malý chlapec, hodný, pořádný. „*Spokojena mohla být však také „Aja“ Sturmferdová(guvernantka), neboť, jak se shodují všechna svědectví, arcivévoda Franci byl vždy hodný a poslušný chlapec s příslovečně vrozeným smyslem pro pořádek a ochotu přizpůsobit se požadovaným způsobům chování. Nikdy mu nepřípadalo zatěžko vzorně uklidit si hračky, než sáhl po jiných, nikdy se dětsky nevzpouzel zvyklostem dospělých, kam ostatně vstupoval rychleji a vnímavěji, než je u dětí obvyklé. Charakteristický byl v tom směru zvláště jeho vztah k dědovi Františkovi, s nímž trávil více času než s otcem. Laskavý dědeček, si zpravidla ráno a večer našel chvíli, kdy chlapce bavil vlastnoručně vyrobenými papírovými hračkami – poslušný vnouček mohl občas sedět celé hodiny v jeho pracovně a přihlížet tomu, jak lze prostřednictvím stohů úředních papírů vládnout milionům.*“¹⁴ Od mala se zajímal o vojenství a armádu.

František Josef byl velice vzdělaný člověk. Od šesti let se denně učil a každoročně mu vyučovací hodiny přibývaly. Učil se např. gymnastice, šermu, jízdě na koni, „umění se procházet“, předmětům z oblastí věd a umění a cizím jazykům. František Josef se od prvního roku výuky učil mimo němčiny francouzsky a další rok se kromě francouzštiny učil i maďarsky a česky. V pozdějších letech studoval italštinu, latinu, starou řečtinu a také základy polštiny.¹⁵ František Josef se dobře přizpůsobil své výchově a měl čas i na

---

¹⁴ URBAN, Otto, *František Josef I.*, Praha 1991, s. 17.

¹⁵ Tamtéž, s. 20.

zábavu. Počátkem března 1835 zemřel císař František I. a jeho nástupcem se stal jeho syn Ferdinand I., který nebyl schopný panovník. V důsledku vypuknutí revoluce v roce 1848 2. prosince abdikoval, protože neměl děti, jeho nástupcem se měl stát jeho bratr František Karel, který se rovněž zřekl trůnu ve prospěch svého syna Františka Josefa, který se tak stal rakouským císařem.

Po nástupu na trůn, bylo zapotřebí, aby se František Josef oženil a měl dědice. Původně se chtěl oženit s Alžbětou, dcerou uherského palatina, ale nesouhlasila s tím jeho matka Žofie, které neměla ráda cokoliv uherské. Poté přišla s návrhem, že by se František mohl oženit se saskou princeznou Sidonií, ale ta se zase nelíbila jemu. Další kandidátkou na císařský trůn byla neteř pruského krále Anna, líbili se sobě, ale Anna byla zasnoubená a Prusko nechtělo sňatkové spojení s Rakouskem.

Žofie přišla s další nevěstou. „*V rodině její nejmladší sestry Ludoviky vyrůstalo hned několik sličných princezen, z nichž nejvhodnější nevěstou mohla být nejstarší dcera Helena, tehdy devatenáctiletá, nazývaná v rodině Nené. Nové spojení s bavorskými příbuznými bylo ovšem povážlivé nejen z genetického hlediska – byl by to již jedenadvacátý vzájemný sňatek mezi oběma rody - , ale naráželo také na sociální a psychologické problémy, o kterých ovšem musela Sophie sama vědět nejlépe. Sama přece velice dobře znala obrovský rozdíl mezi poměry na vídeňském dvoře a volném životě v Mnichově a alpském podhůří. Její sestra Ludovica se vzornou trpělivostí a mlčenlivostí snášela různé libůstky svého muže a jeho okolí, neměla však zdaleka tolik energie, aby usměrnila výchovu svých dětí jako její starší sestra.*“¹⁶ Žofie napsala své sestře Ludovice dopis, kde jí napsala o možném zasnoubení její dcery Heleny s jejím synem Františkem Josefem. Zároveň je pozvala do Ischlu, kde měla proběhnout oslava císařových narozenin a jeho zasnoubení s Helenou. Žofie a Ludovika chtěly, aby se Alžběta zasnoubila s Karlem Ludvíkem.

---

¹⁶ Tamtéž s. 57.

3.2. Zásnuby v Ischlu

Dne 15. srpna 1853 přijela Ludovika s dcerami do Ischlu. V té době držely smutek, vyhlášený bavorským králem, protože zemřel jejich vzdálený příbuzný. Po příjezdu se mohly pouze poupravit a musely na čaj k císaři, protože nebylo přípustné, aby přišly později než císař.

Alžběta byla usazena na druhém konci stolu vedle její vychovatelky, aby byla od císaře co nejdál.¹⁷ Přestože se Františku Josefovi Helena také líbila, tak se do Alžběty zamiloval na první pohled. Císař Alžbětu nepřestával pozorovat a jí to uvádělo do rozpaků.

Večer před císařovými narozeninami se konal ples. Ludovika se na ples velice těšila, protože při této události se měla Helena zasnoubit s císařem. Císař se měl pro Helenu oficiálně rozhodnout při kotilionu.¹⁸ František Josef své matce před plesem oznámil, že se zasnoubí s Alžbětou. Kotilion tančil František Josef s Alžbětou, kterou po tanci obdaroval květinami, což znamenalo předzvěst zasnoubení. Bylo to překvapení pro všechny přítomné, neboť se očekávalo jeho zasnoubení s Helenou. Následující den poprosil císař svoji matku, arcivévodkyni Žofii, aby požádala jeho jménem Ludoviku o ruku Alžběty, ale nechtěl ji nutit, aby se za něj provdala. Ludovika své dceři přednesla císařovu žádost o ruku a Alžbětě nezbylo nic jiného než ji přijmout, protože císaře nebylo možné odmítnout.

Dne 19. srpna 1853 bylo zasnoubení oficiálně oznámeno. Vévoda Maxmilián Bavorský se o něm dozvěděl telegraficky. Po zásnubách strávila Alžběta ještě několik dní v Ischlu, než se vydala domů spolu se svojí sestrou a matkou.

---

¹⁷ GRÖßING, Sigrid–Maria, *Dvě nevěsty pro císaře, Sissi a její sestra Nené*, Praha 2002, s. 37.

¹⁸ Tamtéž, s. 38.

3.3. Přípravy na svatbu

Po návratu z Ischlu se Alžběta musela začít učit, např. cizí jazyky zejména francouzštinu a italštinu, aby se mohla stát císařovnou a vše, co měla znát ze svého vzdělávání, které zanedbávala a tak to musela dohnat. Kromě učení cizích jazyků se musela naučit historii Rakouska. „*Jediné, co ji skutečně bavilo, byly hodiny s učitelem maďarštiny, hrabětem Johannem Majlathem, protože hrabě uměl vynikajícím způsobem přiblížit své malé žákyni krásu maďarské poezie, i když Sissi tenkrát maďarsky neuměla. Majlath ovšem nemohl tušit, jak silně bude jednou jeho národ Sissi přitahovat.*“¹⁹ Alžběta ze své výchovy byla neznalá spousty věcí, které bude jako císařovna potřebovat. Když jí např. arcivévodkyně Žofie poslala dárek a Alžběta jí za něj písemně poděkovala, v dopise Žofii tykala, což bylo proti dvorské etiketě. Alžběta se během měsíců naučila spoustu nových věcí – řeči vznešené společnosti, problémům protokolu, ale ten jí problémy dělal celý život, částečně rakouským dějinám, oblékat se podle předpisu, a lépe tančit. Musela si začít lépe čistit zuby. Alžběta se nikdy nezajímala o světové dění. Zajímaly ji jediné její koníčky a ostatní považovala za nedůležité.²⁰

Během zasnubní doby František Josef Alžbětu několikrát navštívil. První návštěva se uskutečnila v říjnu. František Josef byl šťastný, že viděl Alžbětu a strávil s ní několik dní. Příští návštěvu uskutečnil v prosinci, kdy přijel na Alžbětiny narozeniny. K jejím narozeninám jí přivezl čerstvou kytici růží, bylo to nevídané, jelikož venku byly mrazy.²¹

Před svatbou bylo nutné zajistit, dispens u papeže, protože František Josef a Alžběta byli bratranec a sestřenice z prvního kolene, stanovit výši věna Alžběty, dalším zvykem bylo, že císař obdaruje císařovnu po svatební noci peněžitým darem. Déle císař stanovil částku, kterou měla ročně dostávat. Bylo to 100 000 zlatých, ale ani tato suma později nepokryla Alžbětiny obrovské

---

¹⁹ GRÖßING, Dvě nevěsty, s. 59-60.

²⁰ HAMMAN, s. 41.

²¹ URBAN, s. 59.

výdaje.²² Alžběta se musela měsíc před svatbou oficiálně vzdát nároků na bavorský trůn.

3.4. Cesta do Vídně

Ve Vídni probíhaly rovněž přípravy na císařskou svatbu. „Protože ve Vídni toho věděli o příští císařovně velmi málo, klepy jen klevetily. Vždycky, když se u vídeňského dvora objevila nová tvář, nejdříve se vyhledávaly informace v Gothajském almanachu. A zde císařova nevěsta v kritice neobstála. V řadě jejích předků existovala jistá princezna Arenbergová (matka jejího otce Maxe). Arenbergové sice patřili k vysoké šlechtě, nebyl to však tak suverénní rod, aby mohl nabídnout manželské partnery Habsburkům. Babička Arenbergová byla spřízněna s mnoha dalšími šlecht., ale nikoliv suverénními rody: se Schwarzenbergy, Windischgrätz, Lobkowitzi, Schönburgy, Neipergy, Esterházyi. Budoucí císařovna tedy nestála nad aristokratickou společností, byla pouze její součástí – prostřednictvím nejrůznějších příbuzenských svazků. Nejdůležitější předpoklad, aby nebyla na vídeňském dvoře napadána, totiž nejvýznamnější řadu předků, tedy Alžběta nesplňovala.“²³

„Mezitím Alžběta strávila poslední dny v Mnichově nervózní a sklíčená. Cítila, že je pro ni těžké, říci své vlasti sbohem a ještě těžší opustit své malé sourozence, neboť se jí ještě nechtělo očekávat vzrušení z dlouhé cesty a svatby.“²⁴ Alžběta nechtěla opustit své rodné Bavorsko. Na cestu do Vídně se vydala 20. dubna 1854 z Mnichova. Bavorský král Alžbětě do Straubingu zapůjčil nádherný kočár se šestispřežím. Do Straubingu jela v doprovodu své rodiny a tam se nalodila na parník, na kterém jela po Dunaji až do Vídně.²⁵

První zastávka byla v Linci. Alžbětu doprovázeli jí rodiče a dva nejstarší sourozenci. V Linci čekal na Alžbětu císař, který ji doprovodil na místo, kde byla

---

²² GRÖßING, Dvě nevěsty, s. 37.

²³ HAMMAN, s. 30.

²⁴ HASLIP, s. 71

²⁵ ROMÉ, Lucienne, *Sissi: Das Leben der Kaiserin von Österreich*, Stuttgart, 1990, s. 22.

ubytovaná. Císař se nemohl zdržet, protože musel dohlédnout na přípravy přivítání budoucí císařovny. Alžběta měla připlout do Nußdorfu, což byla malá vesnička na úpatí Leopoldsbergu a přístav u Vídně, zde byl pro tuto událost postaven mohutný triumfální oblouk ozdobený květinami, girlandami a prapory.²⁶

Dne 22. dubna Alžběta připlula do Nußdorfu u Vídně. Na příjezd budoucí císařovny se přišla podívat celá Vídeň s císařskou rodinou. Císař František Josef na svoji budoucí císařovnu čekal, a když Alžběta přijela, šel jí naproti a přivítal ji v Rakousku.

3.5. Císařská svatba

Po příplutí Alžběta odjela do zámku Schönbrunn, kde ji čekala složitá ceremonie, představování šlechty. Arcivévodkyně Žofie představila Alžbětě ženské členy rodu, císař František Josef, mužské členy rodu a arcivévoda Ferdinand Maxmilián seznámil Habsburky a Wittelsbachy. Poté císař obdaroval Alžbětu svatebními darem, diamantovou korunou.²⁷

Alžběta získala vlastní dvorní dámy. Nejvyšší hofmistrová byla hraběnka Esterházyová, která byla důvěrnicí arcivévodkyně Žofie. Alžbětiným nejvyšším hofmistrem byl určen kníže Lobkowitz a mezi další dvorní dámy patřily hraběnky Belegardová a Lambergová.

Následujícího dne 23. dubna 1854 byl tradiční slavnostní vjezd císařovny do Vídně. „*V kočáře taženém šestisprežím jela vévodkyně Ludovika a její dcera ze Schönbrunnu do Theresiana, starého císařského zámku, odkud už po staletí vyjížděly nevěsty vládnoucích panovníků do hlavního města.*“²⁸

Svatební obřad se konal následujícího dne, 24. dubna 1854. Po celý den probíhaly přípravy na samotný obřad. V tento den se Alžběta musela naučit

---

²⁶ ROMÉ, s. 23.

²⁷ HAMMAN, s. 45.

²⁸ CORTI, s. 46.

protokol svatebního obřadu z obsáhlých dokumentů.²⁹ Pro Alžbětu tyto dny nebyly snadné, protože se musela řídit protokolem a ona byla zvyklá na svobodu, když si mohla dělat, co chtěla. Byla ze všeho nešťastná a měla obavy, jak zvládne roli císařovny.

Svatební obřad započal v podvečer. Odehrával se v kostele sv. Augustina ve Vídni. Svatebního obřadu se zúčastnili všechny vlivné osoby tehdejší doby.³⁰ Císaře Františka Josefa a Alžbětu oddával vídeňský arcibiskup Rauscher a asistovalo mu sedmdesát biskupů a prelátů. Po skončení obřadu zazněly salvy z děl a rozezněly se zvony.³¹ Po skončení svatebního obřadu následovala v Hofburgu audience a přijímání gratulací. Slavnostní večeře se konala až mezi 22. a 23. hodinou, se kterou končily oslavy.

Následující týden byl ve znamení různých slavností, kterých se zúčastnil císařský pár – např. divadelních představení, plesy apod. Císař a císařovna přijali delegace z Horního a Dolního Rakouska, Štýrska, Korutan, Kraňska, Bukoviny a Uher. Při přijetí delegace z Uher měla císařovna poprvé na sobě uherský kroj. Alžbětě se ze všech slavností líbila pouze jediná slavnost. *„Byla to lidová slavnost 29. dubna. Vždyť to, co tu předváděl krasojezdec Renz, jí připomínalo domov, otce a jeho cirkusová představení v Mnichově.“*³² Slavnostní týden byl zakončen plesem v Zimní jezdecké škole. Po skončení všech slavností, odjel císařský pár na líbánky na zámek Laxenburg.

---

²⁹ ROMÉ, s. 27.

³⁰ CORTI, s. 47.

³¹ ROMÉ, s. 27.

³² CORTI, s. 49.

4. První roky manželství

František Josef a Alžběta neprožili typickou svatební cestu. František Josef byl císař a každý den jezdil ze zámku Laxenburg do Vídně, kde vyřizoval státnické záležitosti. Alžběta na zámku trávila osamoceně celé dny. Jedinými jejími společníky byly arcivévodkyně Žofie a její dvorní dámy. Vadilo jí, že nemůže trávit svůj volný čas s Františkem Josefem a nedokázala pochopit, že jako císař má své povinnosti, které musí splnit.

Alžběta byla v Laxenburgu nešťastná. Žofie se snažila ji naučit základům dvorského protokolu, aby dokázala úspěšně reprezentovat císařskou rodinu, např. musela se naučit jíst v rukavičkách. Měla pevně daný denní rozvrh. Alžběta protokolu přivykala velice těžce. Nejradyji by trávila celé dny svými zájmy, mezi které patřilo čtení a psaní poezie a chtěla být se svými zvířaty, např. učila mluvit papoušky.

Císařovně vadil zájem cizích lidí o její osobu. Musela být po celý den bezvadně ustrojená, ozdobená šperky a nemohla vykonávat některé své zájmy, protože neodpovídaly etiketě.³³ Neustále vzpomínala na své dětství a na rodinu. Raději by se do té doby vrátila, než aby byla císařovna. Brzy po svatbě císařovna onemocněla, protože nebylo hezké počasí a v Laxenburgu bylo topení ve špatném stavu. Alžběta z onemocnění byla ještě více neklidná a ještě víc začala toužit po své rodině.

První cesta císařského páru vedla na návštěvu do Čech a na Moravu. Cesta byla čtrnáctidenní. Císařský pár doprovázel četný doprovod. Byly tu pro něj nachystané nejrůznější slavnosti – svatební průvod na Hané, rytířská slavnost šlechty a další. Na této cestě Alžběta poprvé vystupovala jako císařovna a s tím měla spjaté nejrůznější povinnosti např. návštěvy klášterů, nemocnic, chudobinců apod. *„Prostý a přirozený způsob, jakým dovedla mladá císařovna promluvit s lidmi z nižších vrstev, byl nápadný a živil naději, že se tato žena jednou ujme*

---

³³ Tamtéž, s. 51.

*sociálních poměrů.*³⁴ Při pobytu v Praze byli Alžběta a František Josef ubytováni na Hradčanech. Během této zahraniční cesty císařský pár soukromě navštívil bývalého císaře Ferdinanda s manželkou. Císařovna si nikdy neoblíbila České země a jejich kulturu. Nebyla v nich oblíbená, protože se obyvatelům nelíbilo, že upřednostňuje Uhry a ve všem jim pomáhá, kdežto o český národ se nezajímá.

Brzy po návratu do Rakouska Alžběta zjistila, že je těhotná. Arcivévodkyně Žofie byla velice ráda, že bude zajištěno nástupnictví na císařský trůn. Nelíbilo se jí, že Alžběta chtěla pořád jezdit na koni, protože by mohla ohrozit své těhotenství. Alžbětě se nelíbilo, jak ji Žofie neustále kontrolovala a nabádala k procházkám. Zpočátku se císařovna ráda procházela po parku v Laxenburgu, ale jen do té doby, než zjistila, že ji denně chodí pozorovat spousta lidí. Alžbětě se to nelíbilo, a proto nechtěla na procházky chodit. Nějakou dobu ven nevycházela, ale Žofie jí pak vysvětlila, že procházení patří mezi její povinnosti, aby mohla ukazovat svůj stav.

Koncem července odjel císařský pár do Ischlu a tam se Alžběta setkala se svojí rodinou, z čehož měla radost. Pro Alžbětu to byl příjemně strávený čas, jelikož tam nebyla arcivévodkyně Žofie a ona si víceméně mohla dělat, co chtěla. Ve Vídni a Linci se konaly modlitby za šťastný porod, nejlépe následníka trůnu. *„Císař 28. února udělil při příležitosti nastávajícího porodu milost odsouzeným za urážku majestátu a rušení veřejného klidu.*³⁵

Dne 5. března 1855 se narodila první dcera Žofie. Její kmotrou byla její babička Žofie a celým jménem byla pokřtěná jako Žofie Frederika Dorothea Maria. Alžběta se chtěla sama starat o její výchovu, ale arcivévodkyně Žofie si myslela, že Alžběta k tomu nemá dostatečné zkušenosti, tak se rozhodla, že ji bude vychovávat sama. Mezi arcivévodkyní a Alžbětou začaly vznikat spory, protože to co nařídila Alžběta, druhý den Žofie změnila.

---

³⁴ HAMANN, s. 59.

³⁵ SCHAD, Martha, *Císařovna Alžběta a její dcery*, Praha, 2006, s. 13.

Alžbětu velice potěšilo, když směla v červnu 1855 zajet na návštěvu do Possenhofenu, aby mohla nějaký čas být se svojí rodinou. Většinu času strávila rozhovory se svojí matkou a sestrou Helenou.

Další dcera císařského páru se narodila 5. července 1856, byla pokřtěná jako Gisela Ludovika Marie a později používala jméno Gisela. Narození Gisely všechny opět zklamalo, protože doufali, že se narodí tolik očekávaný korunní princ. Výchovy malé Gisely se opět ujala arcivévodkyně Žofie.

Alžbětě se nezamlouvalo, že se výchovy jejích dcer ujala arcivévodkyně. Chtěla se o dcery starat sama. František Josef podpořil Alžbětu, aby jejích dcery byly přestěhovány do komnat, které byly ve stejném poschodí jako císařovny. Arcivévodkyni se jeho rozhodnutí nezamlouvalo, ale nakonec přání respektovala.

V listopadu 1856 podnikl císařská pár cestu do Itálie, kde navštívili Benátky a Milán. Alžběta s sebou vzala svojí dceru Žofii a Gisela zůstala ve Vídni. Přípravy na císařkou návštěvu v Itálii probíhaly několik měsíců. Několik dní po příjezdu do Benátek se konala audience u císařského páru, ale velké šlechtické rodiny se jí nechtěli zúčastnit, proto raději vycestovaly pryč z města. „*V průběhu císařského pobytu v Benátkách se nálada přece jen zlepšila, především když císař odstranil jedno z největších ponížení italské šlechty, když totiž zrušil konfiskaci statků politických uprchlíků a vyhlásil také amnestii pro politické vězně.*“³⁶ V Benátkách zůstali do Nového roku.

Po odjezdu z Benátek Alžběta a František Josef navštívili několik dalších měst, než přijeli do Milána. Návštěva Milána neprobíhala, tak hladce, jako v Benátkách. Císaře a císařovnu při příjezdu obyvatelé města nevíтали, všude bylo ticho. Pro císařský pár byla nejhorší návštěva opery La Scaly. „*Milánská společnost poslala do lóží své služebnictvo a také na audience se dostavila sotva pětina u dvora přijímaných příslušníků zdejší šlechty.*“³⁷ Císař doufal, že jeho amnestie a půvab jeho ženy pomohou změnit postoj obyvatel Milána, to se však nepovedlo.

---

³⁶ HAMANN, s. 77.

³⁷ CORTI, s. 67.

Alžbětě se začalo stýskat po Gisele a přála si odjet z nepřátelské atmosféry Milána do Vídně. Cestou zpět museli navštívit další města, ale Alžbětu neprojevovala příliš velký zájem, o povinnosti vyplývající z jejího postavení.

Po návratu do Vídně se začalo uvažovat o návštěvě Uher. Alžběta byla touto myšlenkou velice nadšená, jelikož si oblíbila vše uherské, kvůli svému učiteli hraběti Mailáthovi a možná i díky arcivévodkyni Žofii, které neměla ráda Uhry a vše co s nimi souviselo. Alžběta se rozhodla, že s nimi pojedou obě jejich dcery, ačkoliv arcivévodkyně Žofie byla proti tomu, přesto si Alžběta své přání prosadila. Císařovna v tom viděla pokus arcivévodkyně na odcizení dcer s matkou.

Na návštěvu Uher císařský pár odjel v květnu 1857. Budapešť Alžbětu po příjezdu okouzila. Líbilo se jí, že Uherská šlechta byla jiná než rakouská. Již v této době se snažila pomoci Uhrám. Císař při této návštěvě umožnil návrat některých emigrantů, např. hraběte Gyuly Andrásyho a vrátil jim jejich statky.

V Budapešti císařský pár měl zůstat několik dní a poté měl pokračovat po cestě po Uhrách. V den odjezdu onemocněla malá Gisela. Proto další cestu Alžběta s Františkem Josefem o několik dní odložili. Gisela se uzdravila, ale od ní se nakazila Žofie. Po několika dnech se zdálo, že se stav malé Žofie zlepšil, tak se císařský pár vydal na další cestu po Uhrách. Jenomže za několik dní je dostihl telegram od doktora, že se stav malé Žofie zhoršil. Alžběta se s Františkem Josefem okamžitě vrátili do Budapeště. Brzy po jejich návratu dne 29. května 1857 Žofie zemřela. Po její smrti se císařská rodina vrátila do Vídně.

Alžběta velice truchlila po své dceři. Vyhledávala samotu, oddávala se smutku, nejedla.³⁸ Arcivévodkyně Žofie Alžbětě po návratu dávala za vinu smrti malé Žofie. Alžběta se nakonec vzdala výchovy Gisely a přenechala výchovu arcivévodkyni. Zármutek ze smrti malé Žofie byl v prosinci nahrazen radostnou zprávou. Císařovna byla opět těhotná. Musela opět zanechat jízd na koni, hladovění a začít chodit na procházky.

---

³⁸ HAMANN, s. 79.

Dlouho očekávaný syn Rudolf se narodil 21. srpna 1858. Jeho narození provázelo 101 výstřelů z kanónů, které oznámily říši narození dědice trůnu. Rudolfovy výchovy se ujala arcivévodkyně Žofie, protože nevěřila, že by Alžběta vychovala schopného císaře. Od začátku bylo jasné, že Rudolf musí pokračovat ve vojenské tradici a den po narození byl jmenován držitelem 19. linie pěšího pluku.³⁹

---

³⁹ UNTERREINER, s. 51.

5. Počátky Alžbětina cestování

Rudolfův porod byl pro Alžbětu velice těžký. Dostala horečky, protože jej nesměla kojit. Potom začala Alžběta častěji postonávat, ale kdykoliv přijel na návštěvu některý z členů její rodiny, zázračně rychle se uzdravila. Bylo to například zřejmé, když na návštěvu k Alžbětě přijela její sestra Marie⁴⁰, která ačkoliv byla na cestě za svým manželem Františkem Neapolským, se ve Vídni zdržela delší čas. Alžběta byla najednou zdravá a mohla bez problémů doprovodit svoji sestru do Terstu, kde se Marie setkala se svým manželem.

Alžbětin nejstarší bratr Ludvík se oženil s herečkou Henriettou Mendelovou, která byla povýšena na svobodnou paní z Wallersee. Tento sňatek způsobil skandál v jejich rodině. V tehdejší době bylo nepřijatelné, když se kdokoliv ze šlechtického stavu oženil s osobou neurozenou. Avšak Alžběta tento sňatek podporovala. Později si vzala do služeb jejich dceru Marii Luisu z Wallersee, pozdější hraběnkou Larischovou.

Když začala být situace v Itálii neúnosná, odjel tam i František Josef, aby sám dohlédl na zdejší události. Alžběta mu před cestou dala spoustu rad a musel jí slíbit, že na sebe dá pozor.⁴¹ Po jeho odjezdu byla velice nešťastná, hysterická a uzavírala se do sebe. Celé dny jezdila pouze na koni a o nic jiného neměla zájem. Během války nechala zřídit v Laxenburgu nemocnici a tam se starala o raněné.

Koncem října 1860 se zdraví Alžběty začalo zhoršovat. Nejspíš za to mohly porody, nervové krize a odtučňovací kúry a neshody s arcivévodkyní Žofií. Alžběta a Žofie zastávaly jiné názory. Pro Žofii bylo důležité, aby monarchie byla vhodně reprezentována, chtěla, aby se Alžběta řídila protokolem, zajímala se o dění v říši apod. Jenomže Alžbětě se tyto zásady nezamlouvaly. Měla na

---

⁴⁰ Mladší sestra Alžběty, která se provdala za neapolského korunního prince Františka. Získala přezdívku hrdinka z Gaety, jelikož pomáhala zraněným, rozdělávala se o jídlo s vojáky apod. při obléhání stejnojmenné pevnosti během válek o sjednocení Itálie.

⁴¹ CORTI, s. 78.

mysli hlavně své zájmy – především jízdu na koni. A mezi další rozpory patřila výchova dětí, ale od ní Alžběta ustoupila po smrti malé Žofie.

Alžběta chtěla odjet pryč z Vídně, začala toužit po pobytu na Madeiře, o které jí vyprávěj její švagr Max, který tam nějakou dobu pobýval. O něco později skutečně onemocněla. Lékaři zjistili, že císařovna má častější bolesti v krku a zhoršil se jí kašel, doktoři jí diagnostikovali plicní chorobu. Císařovna měla na doporučení odjet na Madeiru. „*Moderní medicína by spíše hodnotila císařovninu nemoc jako duševní.*“⁴² Protože k dispozici nebyla žádná rakouská loď, proto na Alžbětinu cestu zapůjčila loď britská královna Viktorie.

Za několik dní po příjezdu bylo Alžbětě již lépe. Byla okouzlená tamější přírodou. Pobyt na ostrově jí tam velice prospěl. Odtud posílala všem nejrůznější dárky. Přesto po čase začala toužit po cestě domů. Pouze se netěšila na setkání s arcivévodkyní Žofií.

Její cesta do Vídně nevedla přímo. Cestou se zastavila v Seville, na Mallorce a na Korfu. Na Korfu se jí velice líbilo a mrzelo ji, že tam nemohla zůstat delší dobu. Císař se na Alžbětu velice těšil a přijel jí naproti do Terstu.

Alžbětina radost z návratu netrvala dlouho. Zjistila, že se jí její děti ještě víc odcizily a Žofie nechtěla vůbec, aby se o ně starala. Gisela a Rudolf měli zaběhnutý systém výchovy, který by se určitě změnil, kdyby se o ně starala Alžběta. Alžběta poté nechtěla setrvávat v Hofburgu a raději odjela na zámek Laxenburg. Měsíc po návratu Alžběta znovu onemocněla a lékaři jí opět doporučili odjezd. Císařovna pravděpodobně trpěla nemocí z Vídně. Jakmile vždycky odcestovala, vždy se zázračně rychle uzdravila.

Císařovninu další cesta vedla na Korfu. Chodila zde dlouhé pěší túry, vyjížděla plachetnicí po moři a rovněž se v moři koupala, což bylo neobvyklé u pacientů s plicním onemocněním.⁴³ Přesto během pobytu trpěla depresemi a nechutenstvím, proto za ní přijela její sestra Helena, z čehož měla Alžběta upřímnou radost. Helenu překvapilo, jak je Alžběta bledá, skoro nic nejí. Po

---

⁴² HAMANN, s. 100.

⁴³ CORTI, s. 95.

domluvě se Heleně podařilo Alžbětu přesvědčit, aby začala jíst.⁴⁴ „*Císařovna se pomalu vypovídávala ze všeho, co ji trápilo, mluvila o nepřívětivé a chladné atmosféře na vídeňském dvoře, o nespočetných invektivách tchýně, o špiclování všude kolem a o všech nepříjemných věcech, které ji denně obklopovaly.*“⁴⁵ Alžbětin zdravotní stav se zlepšil. Korfu si Alžběta oblíbila natolik, že se tam pravidelně vracela a nechala si tam postavit vilu Achilleion.

Helena koncem září odjela do Vídně, kde podala zprávu císaři, který za Alžbětou později odjel. Snažil se jí přesvědčit, aby se s ním vrátila do Vídně, ale ta to odmítla. Zimu chtěla strávit v Benátkách.

Za Alžbětou do Benátek měli přijet Rudolf a Gisela. Císařovna se na ně velice těšila. S dětmi přijela hraběnka Esterházyová, která byla pověřena od arcivévodkyně Žofie, aby dohlížela na jejich výchovu. Alžběta s tímto stavem spokojená nebyla. František Josef přijel Alžbětu během jejího pobytu několikrát navštívit. Nakonec se mu podařilo ji přesvědčit, aby s ním odjela zpět do Vídně.

Alžběta do Vídně vůbec nechtěla jet a raději odjela do Reichanau, kde ji prohlédl doktor Fischer, který zjistil, že trpí chudokrevností a doporučil ji lázně Kissingen, kam ihned odjela a pravidelně se tam vracela. V této době začala trpět otoky nohou, které se jí pravidelně vracely a byly nejspíš z jejich odtučňovacích kúr.⁴⁶ Když začala trpět otoky, našla si Alžběta novou, velice zvláštní zálibu – založila si album krásek, kam zakládala obrázky krásných žen.

V srpnu se Alžběta nečekaně vrátila do Vídně. Zde začala chodit na procházky a opět jezdit na koni. Neřídila se etiketou a víceméně dělala, co uznala za vhodné. Ve Vídni Alžběta nějaký zůstala, pouze jezdila na léčivé kúry do lázní Kissingen.

Gisela a Rudolf byli nerozluční sourozenci, i když se Rudolf občas trochu zlobil na Giselu, protože si hrála s jeho hračkami.⁴⁷ Rudolf byl velice nadaný a inteligentní. Když mu bylo šest let, dostal vlastní mužskou společnost s vlastním vychovatelem. Rudolf odloučení od Gisely nesl těžce. Měl vychovatele

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 95-96.

⁴⁵ GRÖßING, Dvě nevěsty, s. 127.

⁴⁶ HAMANN, s. 109.

⁴⁷ SCHAD, Martha, Císařovna Alžběta, s. 22.

Gondrecourta, který měl Rudolfa vychovávat vojenským způsobem, aby z něho vyrostl výborný voják. Tuto výchovu Rudolf velice špatně snášel. Po roční výchově na tom nebyl Rudolf dobře zdravotně, a proto jedinkrát do jeho výchovy zasáhla Alžběta. Nechala Gondrecourta nahradit jiným vychovatelem plukovníkem Latourem z Thurnburgu.

6. Alžbětina posedlost Uhry

Alžběta se od února 1863 začala věnovat studiu maďarštiny. Učila se jí při svých obvyklých činnostech – česání, oblékání apod. V maďarštině začala dělat obrovské pokroky. Později Alžběta chtěla mít za společnici Maďarku. Hraběnka Almássyová sestavila seznam vhodných kandidátek a Alžběta si z nich vybrala Idu Ferenczyovou, která nepatřila mezi vysokou šlechtu a tato skutečnost Alžbětě vyhovovala. Ida Ferenczyová se brzy stala Alžbětinou přítelkyní a přátelství je spojovalo až do Alžbětiny smrti. Ida byla také Alžbětinou důvěrnicí, znala všechna její tajemství, zabývala se její nejsoukromější korespondencí.⁴⁸

Alžběta si začínala vybírat zejména uherské dvorní dámy, které jí pomáhaly zdokonalovat se v maďarštině. „*Přichylnost k těmto paním a jejich prostřednictvím k Uhrám bývá obvykle vysvětlována také jako snaha najít protiváhu k vídeňské dvorní společnosti a jako demonstrativní projev vzdoru.*“⁴⁹

Třetí pobyt v Kissingenu Alžbětě velice prospěl. Z půvabné, ale plaché a melancholické dívky se stala sebevědomá a hrdá kráska.⁵⁰ Právě v této době, v roce 1865, malíř Franz Xaver Winterhalter namaloval Alžbětiny tři nejznámější obrazy – portrét s diamantovými hvězdami ve vlasech, s rozpuštěnými vlasy a s vlasy svázanými na prsou. František Josef si nejvíce oblíbil obraz císařovny s rozpuštěnými vlasy a měl jej pověšený ve své pracovně. Alžběta se rovněž nechtěla vrátit ke svému dřívějšímu způsobu života, chtěla si uchovat svoji nezávislost, na kterou si během dvouleté nepřítomnosti ve Vídni zvykla.⁵¹

Ida Ferenczyová znala hraběte Gyulu Andrásyho, a proto o něm vyprávěla Alžbětě. Císařovna se proto těšila na setkání s ním. Andrásy věděl, že císařovna má slabost pro Uhry a viděl v ní možnost, že přesvědčí císaře, aby byl nakloněn maďarským plánům.

---

⁴⁸ HAMANN, s. 144.

⁴⁹ URBAN, s. 124.

⁵⁰ UNTERREINER, s. 40

⁵¹ URBAN, s. 23.

Mezi vůdčí osobnosti v Uhrách patřili Ferenc Deák a Gyula Andrásy. František Josef v prosinci přijal delegace z horní a dolní komory říšského sněmu, které vyslovily přání, jehož tvůrci byli Deák a Andrásy, že by chtěli v Uhrách mít kromě krále i královnu, císař jejich přání odsouhlasil.⁵² Delegace měla být přijata také u císařovny, která při návštěvě u své rodiny v Bavorsku onemocněla. Kvůli onemocnění nemohla Alžběta odjet do Vídně. K setkání císařovny a zástupců z Uher došlo až v lednu. Alžběta byla oblečená v uherském kroji a nově přijala do svých služeb osm maďarských dvorních dam. Císařovna slíbila, že brzy přijede na návštěvu Uher. Do Uher císařský pár odjel již koncem ledna. Alžběta si maďarský národ získávala svojí krásou a znalostí maďarštiny. Ale nikdy si neoblíbila společenský život, i když se konal v Uhrách.

Během války Rakouska s Pruskem bylo Rakousko oslabeno kvůli jeho porážce u Hradce Králové v roce 1866, a proto byla jednání urychlena. Uhry zastupoval Ferenc Deák a Gyula Andrásy. *„Oslabená císařská moc se musela v zájmu zachování habsburské monarchie jako evropské mocnosti dohodnout s národními politickými reprezentacemi, z nichž ta německá a uherská byly nejsilnějšími, na novém státoprávním a ústavním uspořádání říše.“*⁵³ Mezi Rakouskem a Uhry probíhala složitá jednání. Postupem doby začal být František Josef nakloněn rakousko-uherskému vyrovnání pod vlivem své manželky Alžběty. Dne 7. února 1867 byl novým ministerským předsedou jmenován Beust, který souhlasil s myšlenkou rakousko-uherského vyrovnání. S Uhry vyjednal poslední otevřené body podmínek vyrovnání.⁵⁴ *„Jednání o tzv. vyrovnání (Ausgleich) mezi Rakouskem a Uhrami pak byla uzavřena 18. února 1867, dokument vstoupil v platnost 15. března 1867, což bylo potvrzeno přijetím příslušných zákonů. Na základě tohoto vyrovnání se habsburská říše stala „duální“ monarchií skládající se de facto ze dvou státních útvarů, Rakouska a Uher“*⁵⁵

---

⁵² CORTI, s. 119.

⁵³ VEBER, Václav a spol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2002, s. 421.

⁵⁴ RUMPLER, Helmut, *Österreichische Gesichte 1804 – 1914, eine Chance für Mitteleuropa, bürgerliche Emanipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*, Wien, 2005, s. 410.

⁵⁵ SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492 – 1914*, Praha, 2002, s. 272.

Alžběta po návratu z Curychu a Mnichova, kde se setkala se svojí rodinou, s potěšením sledovala vývoj těchto událostí. Čím víc byla Alžběta oblíbená v Uhrách, tím méně v Rakousku.⁵⁶

V Uhrách začaly přípravy na královskou korunovaci. Bylo neobvyklé, že císařský pár měl být korunován najednou, obvyklejší bylo, že královnu korunovali o pár dní později. Císařský pár získal darem od Maďarů letní sídlo – zámek Gödöllő z 18. století, které Alžběta při vyjíždkách velice obdivovala. Císařovna měla z toho daru obrovskou radost.

Korunovační slavnosti začaly 6. června 1867, Alžběta se na ně netěšila, přestože byla ráda, že dosáhla svého a bude uherskou královnou. Korunovace se uskutečnila 8. června v Budapešti v kostele sv. Matyáše. Po korunovaci Alžběta a František Josef nějakou dobu zůstali v zámku Gödöllő. Po čase byla Alžběta těhotná. Rozhodla se, že očekávané dítě se narodí v Uhrách.⁵⁷ Tímto porodem v Uhrách chtěla Alžběta dát Uhrám svůj dar. Kdyby se jí narodil syn, pojmenovala by ho po uherském králi Štěpánovi.

Poslední Alžbětino dítě byla dcera, která se narodila 22. dubna 1868. Dala jí jméno Marie Valérie, které bylo v rodině neobvyklé. Kmotrami Marie Valérie se staly Alžbětiny sestry – bývalá královna Marie Neapolská a hraběnka Matylda Trani. Alžběta považovala Marii Valerii za své jediné dítě. Byla na ní velice citově závislá, protože se o ni sama starala. Alžběta si přála svoji dceru vychovat tak, aby jí byla co nejvíce podobná a milovala Uhry, jako ona sama. Marie Valérie byla přezdívána jako uherské dítě. Nikdy nezdělala matčinu náklonnost k Uhrám a později tíhla k německým nacionálním proudům.⁵⁸

Během následujících let se Alžběta povinně účastnila některých reprezentativních událostí, např. po sedmi letech se zúčastnila procesí Božího těla. V roce 1872 se Alžběta snažila najít manžela pro Giselu. Nejvhodnějším kandidátem byl bavorský princ Leopold. Ten se měl oženit s princeznou Amalií von Coburg, ale Alžběta věděla, že se do ní zamiloval její bratr Max Emanuel a

---

⁵⁶ Corti, s. 144

⁵⁷ SCHAD, Martha, Elisabeth von ,Österreich, s. 25.

⁵⁸ URBAN, s. 125.

chtěla, aby se s ní oženil. Císařovna se velice snažila, aby se Leopold oženil s Giselou a její bratr se mohl oženit z lásky. Arcivévodkyně Žofie zemřela 27. května, brzy po zasnubách její vnučky Gisely s Leopoldem. Giselina svatba se uskutečnila 20. dubna 1837 a s Leopoldem měla čtyři děti.

7. Alžbětiny zájmy

7.1. Alžbětina posedlost vzhledem, dietami a cvičením

Alžbětina krása se rozvinula postupem let. Dříve byla za větší krásku považována její starší sestra Helena. K Alžbětině kráse pomohly její porody, které jí dodaly ženské křivky. Celý život se císařovna snažila být fyzicky aktivní a držela různé odtučňovací kúry, aby si udržela štíhlou postavu.

Informace o císařovnině kráse se rychle začaly šířit po Evropě. Pokaždé, když Alžběta vyšla na veřejnost, byla pod bedlivým dohledem veřejnosti. Veřejnost ji zkoumala a hledala nedostatky na její kráse. Své vady Alžběta pečlivě skrývala, např. špatný chrup.

Mezi císařovninu největší pýchu patřily její vlasy, o které pečovala ze všeho nejvíce, a barevně přecházely z tmavě plavé do kaštanově hnědé a údajně je měla dlouhé až po paty.⁵⁹ Alžběta si vlasy myla každé tři týdny, jejich mytí zabralo celý den a denní péče trvala tři hodiny, při česání se učila cizí jazyky. Její kadeřnicí se stala Fanny Feifalíková. Fanny byla velice šikovná, dokázala vytvářet nejrůznější složité účesy. Musela jezdit s Alžbětou všude. Délka a váha Alžbětiných vlasů ji postupem doby způsobovaly nesnesitelné bolesti hlavy.

Čím byla Alžběta starší, tím bylo těžší udržet si svojí krásu.⁶⁰ Bála se stárí. Jelikož chtěla mít pořád velice štíhlou postavu, aby vypadala mladistvě, měla z toho důvodu vrásčité obličej. Na veřejnosti si proto schovávala svůj obličej pod vějíře nebo závoje. Zkoušela různé kosmetické přípravky, které si nechávala zhotovovat. Používala mnohé prostředky – noční masky ze syrového telecího masa, jahodové masky, koupele z olivového oleje apod. Když bylo Alžbětě 42 let, nechala si naposledy vyhotovit svůj portrét a poté si svůj obličej schovávala pod slunečníky, vějíře a závoje.⁶¹

Celý den císařovna věnovala svému zkrášlování – ranní koupele, česání, každodenní cvičení, oblékání, dlouhé procházky, jízda na koni. Nejkratší dobu

---

⁵⁹ HAMANN, s. 134.

⁶⁰ Tamtéž, s. 137

⁶¹ UNTERREINER, s. 83.

strávila jídlem, jelikož držela různé odtučňovací kůry, proto se snažila jíst co nejméně. Její jídelníček se nejčastěji skládal z mléka, vajec a ze šťávy ze syrové zeleniny nebo telecího masa.⁶² Přesto se však nedokázala vzdát sladkostí. Stravováním byla Alžběta tak posedlá, že si s sebou na cesty vozila stádo krav, aby měla denně čerstvé a kvalitní mléko. Díky jejímu nevyváženému stravování měla špatnou látkovou výměnu a kvůli tomu, trpěla otoky nohou.⁶³

V každém cílovém místě cesty, kde císařovna Alžběta trávila většinu svého času, si nechala zřídit tělocvičnu, aby mohla pravidelně cvičit, přibližně 2 hodiny denně.⁶⁴ Ke svému cvičení používala zejména bradla nebo hrazdu. Později si oblíbila i šerm, kterému se také velmi aktivně věnovala.

7.2. Jezdeckví a turistika

Jízda na koni patřila k jedné z nejoblíbenějších zálib císařovny obzvláště v 70. letech 19. století. Během těchto let navštěvovala různá místa, kde si mohla vyzkoušet svůj jezdecký um. Zpočátku se jezdeckví věnovala v Uhrách, později především v Anglii a v Irsku na honech.

Při svých vyjížděkách si Alžběta pečlivě vybírala svůj doprovod. V Uhrách preferovala Andrásyho, který byl vynikající jezdec, nemohl však celé dny dělat císařovně doprovod, protože měl své povinnosti. Mezi její další spolujezdce patřili hrabě Esterházy, princ Liechtenstein, hrabě Bathány. V této době přijala Alžběta jako svojí společnici baronku Marii Wallersee, která byla dcerou jejího bratra Ludvíka. Velice ji bavilo učit Marii vybranému chování apod. Marie byla císařovnou společnicí při jízdách na koni a částečně i její důvěrníci.

Alžběta si nechala v Gödöllo zřídit manéž. Najala si dvě učitelky z cirkusu Renz, které ji učily novým kouskům. Byla perfekcionistka, co se jezdeckví týče. Musela mít perfektní držení těla a netolerovala u sebe sebemenší chybičku. *„Jako dospělá patřila k nejlepším a nejodvážnějším jezdkyňím své doby. Ve Vídni*

---

⁶² PRASCHL-BICHLER, Gabriele, *Císařovna Alžběta, Mýtus a pravda*, Praha, 2004, s. 107.

⁶³ WELLMANN, Jutta, *Tajemství císařovny krásy*, Praha 2001, s. 97.

⁶⁴ PRASCHL-BICHLER, Gabriele, *Kondiční a dietní program císařovny Sissi*, Praha, 2003, s. 88.

ji učil První štolba Španělské dvorní jezdecké školy, který ji seznámil s pravidly krasojízdy a tzv. Vysoké školy. Císařovna brzy zvládla nejsložitější kroky a skoky a táhlo ji ke stále dalším, riskantnějším technikám.⁶⁵ Císařovně brzy přestala stačit lovecká sezóna v Uhrách, protože trvala pouze krátkou dobu. Její sestra Marie si v Anglii zakoupila zámeček a vyprávěla Alžbětě o tamějších honech a v roce 1874 jí pozvala do Anglie.⁶⁶ Brzy na to odcestovala do Anglie pod jménem hraběnka Hohenembsová se zdůvodněním, že její dcera Marie Valerie potřebuje pobyt u moře. První pobyt v Anglii Alžbětu inspiroval k ještě větším výkonům, protože chtěla být na honech nejlepší. Během jejího trénování jízdy na koni odjela na několik týdnů do Normandie. Při tomto pobytu se Alžběta zranila, protože spadla z koně a měla otřes mozku.

V roce 1876 byla císařovna podle svého mínění dostatečně připravená na hon v Anglii. Mezi její doprovod patřili její společníci při jízdách na koni. Jejím průvodcem v Anglii byl kapitán Bay Middleton, který patřil mezi nejlepší jezdce v Anglii. Middleton zpočátku nebyl rád, že dostal císařovnu na starost, ale brzy změnil svoje mínění, když zjistil, že Alžběta je výborná jezdka.⁶⁷ Císařovna jezdila na koni celé dny a Middleton ji povzbuzoval k lepším výkonům.

Na další hon do Anglie odjela na přelomu let 1877/78. Jejím průvodcem byl opět Bay Middleton. Rudolf nebyl příliš nadšený ze své matky, protože si myslel, že jízda na koni nepřispívá popularitě monarchie.⁶⁸ Ve stejné době pobýval Rudolf v Anglii stejně jako Alžběta, kde každý měl své zájmy. Middleton se v Anglii snažil Alžbětu částečně usměrňovat, nedovoloval jí riskantní a nerozumné skoky.⁶⁹

Alžběta nejezdila na hony pouze do Anglie, ale i do Irska. Z těchto honů byla ještě víc nadšená, než v Anglii, protože hony byly více nebezpečné. Obyvatelé Irska ji s nadšením vítali, vzhledem k tomu, že byla císařovnou

---

⁶⁵ PRASCHL-BICHLER, Gabriele, *Korunu snímám z unavené hlavy: Soukromý život císařovny Sissi*, Praha 1996, s. 53.

⁶⁶ HAMANN, s. 217.

⁶⁷ SCHAD, Elisabeth, s. 73.

⁶⁸ HAMANN, s. 227.

⁶⁹ CORTI, s. 246.

katolické země, musela být opatrná kvůli neshodám mezi katolíky a anglikány.⁷⁰ Na hony do Irska nakonec přestala jezdit z politických a náboženských důvodů.

V roce 1879 slavil císařský pár stříbrnou svatbu, ale Alžbětu slavnosti příliš nezajímaly. Byla to veliká slavnost a oslavy se konaly po celé říši. V roce 1880 se zasnoubil Rudolf se Stefanií Belgickou, kterou Alžběta navštívila, s níž se Alžběta seznámila, když se vracela z honů z Anglie a Irska. Její poslední hon v Anglii se uskutečnil v roce 1882, ale průvodce ji již nedělal Middletonl, protože se oženil. Udržoval s Alžbětou korespondenci a občas se setkávali, než si v roce 1892 při jezdeckém závodě srazil vaz.

Koncem roku 1882 se vzdala Alžběta jezdeckví, protože jednoho dne začala trpět strachem z koní, jak se svěřila Irmě Sztárayové⁷¹ a začala se věnovat turistice. Chodila za jakéhokoli počasí. Dvorní dámy si vybírala podle turistické zdatnosti, protože jí musely stačit při jejích velice rychlých každodenních mnohahodinových vycházkách. Její styl chůze byl podobný dnešnímu joggingu.⁷² Oblíbila si zejména extrémní horské túry, při kterých vylezla na některé vrcholy Alp např. Großlockner a Velký Puchstein.⁷³ Svými mnohahodinovými vycházkami si způsobila nejrůznější zdravotní problémy, např. ischias v nohou.

7.3. Poezie

Císařovna velice ráda psala básně, ve kterých vyjadřovala své pocity, myšlenky, názory, trápení, osamělost a nároky nebo kritika na její rodinu. Ve svých básních se přirovnávala k Titánii, která byla její nejoblíbenější postavou ze hry Williama Shakespeara Sen noci svatojánské. Některé své básně si pečlivě schovávala a nechala si zhotovit kopie. V roce 1890 je nechala zapečetit a předala svému bratru Karlu Theodorovi, Rudolfovi Liechtensteinovi a oznámila jim své přání, že je za 60 let mají odevzdat švýcarskému spolkovému prezidentovi a

---

⁷⁰ Tamtéž. s. 252.

⁷¹ GROSSING, Sisi, s. 122

⁷² WELLMANN, s. 68.

⁷³ GROSSING, Sisi, s. 89-91.

určila obnos, za který měly být její básně vydané.⁷⁴ Císařovna přestala psát básně po Rudolfově smrti.

Alžběta byla při psaní básní ovlivněna básníkem Heinrichem Heinem. Velice ho obdivovala a skoro všude měla jeho busty, sbírala různá vydání jeho poezie. Uměla některé části jeho básní z paměti a uznávala ho za svého mistra. Byla považována za vynikající znalkyni jeho díla, protože literární historik se na ni obrátil s prosbou, aby si přečetla tři nezveřejněné básně Heina, zda-li jsou vhodné ke zveřejnění a povedlo se jí určit, že jedna báseň nebyla od něho, což potvrdil pozdější výzkum.⁷⁵

Alžběta se nezajímala jen o Heina, ale i o jiné básníky. Jejím oblíbeným dramatem byl Sen noci svatojánské, který uměla skoro celý nazpaměť. Dále četla Fausta. Chtěla si přečíst v originále Homéra, proto se začala učit starořečtinu a později novořečtinu. Najala si učitele, kteří jí tyto jazyky učili. Jazyky si procvičovala hodně často při svých túrách.

Alžběta se spřátelila s královnou Alžbětou Rumunskou, která si dala pseudonym Carmen Sylva a pod tímto jménem psala básně. Měly společné zájmy – zejména je spojoval jejich zájem k poezii. Na rozdíl od Alžběty bylo pro Carmen Sylvu důležité její společenské postavení, zajímala se o zemi a vydala sbírku rumunských slovesností a tím si získala oblibu. Kritizovala Alžbětu, že se nezajímá o povinnosti císařovny, v čemž měla pravdu.

Zámek Achilleion Alžběta zasvětila básníkům. Nechala si ho postavit na Korfu a pojmenovala jej po svém oblíbeném řeckém hrdinu Achillovi. Nechala si jej zařídit v antickém stylu, vystavila si tam busty svých oblíbených básníků nebo obrazy antických hrdinů, např. Achilla nebo Odyssea. Pravidelně do něj jezdila na ozdravné a odpočinkové pobyty. V posledních letech jejího života ji zámek omrzela. Začala uvažovat o jeho prodeji, ale František Josef to zamítl jako další rozmar své ženy.

---

⁷⁴ HAMANN, s. 302 - 303.

⁷⁵ Tamtéž, s. 308.

8. Rodina a přátelé

Alžběta se pravidelně vracela každý rok do Possenhofenu, aby byla se svojí rodinou. Chtěla vidět především svoji matku, se kterou až do její smrti v roce 1892 byla v kontaktu a pravidelně si s ní dopisovala. S otcem v pozdějším věku neměla dobrý vztah. Když vévoda Maxmilián zestárl, nezajímal se o společenský život a obklopil se pouze svými přáteli. V roce 1888 prodělal mrtvici, zemřel 15. listopadu. Císařovna mu nepřijela ani na pohřeb, vymluvila se na zdravotní důvody, což ale bylo to velice nevhodné.

Císařovnu pojilo celoživotní přátelství s bratrancem Ludvíkem II. Bavorským. Ludvík se stal v 18 letech králem a v této době je možné vysledovat počátek jejich přátelství. Byl patronem umění, nechal si postavit několik nákladných zámků. Přátelil se se skladatelem Richardem Wagnerem, jehož dílo obdivoval. Ludvík a Alžběta měli mnoho společných vlastností, např. se vyhýbali společenským setkáním, měli rádi samotu.⁷⁶ Ludvík II. se měl oženit s Alžbětinou sestrou Žofií, zasnoubili se v roce 1867. Ludvík svatbu s Žofií několikrát odložil. Žofiin otec Maxmilián Bavorský se ho snažil přesvědčit, aby stanovil konečný termín svatby. Ludvík to odmítl a zrušil zasnoubení. Žofie si nakonec vzala vévodu z Alençonu. Ludvík se s Alžbětou pravidelně setkával při jejich pobytech v Possenhofenu. Ludvík nebyl dobrý král, zajímal se pouze o sebe a své zájmy a žil ve svém vlastním světě. Propadl šílenství, byl prohlášen za nesvéprávného a sesazen z trůnu v květnu 1886. Byl svěřen pod dohled psychiatrů. Alžběta nevěřila tomu, že je šílený. Ludvík zemřel 13. června za nevyjasněných okolností utopením ve Starnberském jezeře. Císařovna se o jeho smrti dozvěděla od své dcery Gisely. Jeho smrt těžce nesla a propadla žalu, což neschvalovala její matka Ludovika.⁷⁷

Alžběta trpěla výčitkami svědomí, že se málokdy zdržuje ve Vídni a proto Františka Josefa seznámila s herečkou Kateřinou Schrattovou. Kateřina byla

---

⁷⁶ HAMANN, s. 276.

⁷⁷ SCHAD Martha, SCHAD Horst, *Marie Valerie, Deník nejmilejší dcery císařovny Alžběta Rakouské*, Praha 2007, s. 76-77.

zvána přítelkyní císařovny, aby mohla být přijímána u císařského dvora. Pravděpodobně kolem roku 1886 vznikl vztah mezi císařem a Kateřinou. Alžběta ji přesvědčovala, aby zkoušela držet diety, jako ona, přesto měla vždycky radost, když se hubnutí Kateřině nedařilo. Po nějaké době směla Kateřina dokonce obědvat v císařském rodinném kruhu, což bylo považováno za privilegium.⁷⁸ Pomáhala překlenout císaři žal po smrti korunního prince Rudolfa v roce 1889 i po smrti císařovny Alžběty v roce 1898.

8.1. Korunní princ Rudolf

Dne 10. května 1881 se Rudolf oženil se Stefanií Belgickou. Manželský pár strávil svatební cestu v zámku Laxenburg. Po ní odjeli do Prahy, kde zůstali několik let. Stefanie nebyla u císařské rodiny oblíbená. Nebylo to harmonické manželství. Narodila se jim jediná dcera Alžběta zvaná Erszi v roce 1883. Rudolf svoji dceru měl rád. Stefanie další děti mít nemohla, protože Rudolf ji nakazil kapavkou.

V posledních letech jeho života byl na tom Rudolf psychicky špatně. Měl návaly strachu, ve větší míře požíval alkoholické nápoje, střídal různé ženy. Nejmladší dcera císařského páru Marie Valérie uvažovala o sňatku s arcivévodou Františkem Salvátorem. Alžběta jejich náklonnost podporovala.⁷⁹ K zasnubám došlo dne 24. prosince 1888. Po oznámení zasnoubení Marie Valerie a Františka Salvatora, se Rudolf psychicky zhroutil. Rudolf byl částečně podobný svému dědovi vévodovi Maxmiliánu Bavorskému, protože neměl aristokratické sklony a hledal si přátele z řad měšťanstva.

Dva roky před smrtí si našel za milenku Mizzi Casparovou, s níž chtěl spáchat společnou sebevraždu v roce 1888. Mizzi se mu však vysmála.⁸⁰ Na podzim roku 1888 navázal další vztah s Mary Vetserovou. Chtěl tento vztah

---

⁷⁸ HAMANN, s. 351.

⁷⁹ CORTI, s. 318.

⁸⁰ HAMANN, Brigitte, *Rudolf Habsburský, princ rebel*, Praha 2006, s. 408.

utajit, s čímž mu pomáhala hraběnka Larischová-Wallersee, která byla jeho sestřenicí. Vyžádala si za to od Rudolfa značné peněžní obnosy. Rudolf zkusil přesvědčit Mary, aby společně s ním spáchala sebevraždu a ta souhlasila. Proto naplánoval, že 29. – 30. ledna 1889 pojedje na hon do Mayerlingu.

Nikdo netušil, že Mary přijela do Mayerlingu společně s Rudolfem již 28. ledna. O den později, tj. 29. ledna, za Rudolfem přijeli jeho přátelé hrabě Hoyos a princ Coburg.⁸¹ Ten den se měl Rudolf zúčastnit večere s rodiči ve Vídni, ale nechtěl tam jet. Poslal své manželce Stefánii telegram, aby ho u rodičů omluvila, že je nemocen. Do Vídně se vrátil jen princ Coburgský, který měl přijet zpět do Mayerlingu následujícího dne. Dne 30. ledna ráno zastřelil Rudolf nejprve Mary a potom sám sebe. Rudolfův komorník Loschek slyšel dva výstřely a nevěděl, co se stalo. Do zamčeného pokoje se nemohl dostat, proto informoval hraběte Hoyose. Ani spolu se neodvážili vyrazit dveře. Raději vyčkali příjezdu prince Coburga. Po jeho příjezdu vylomili dveře do Rudolfovy ložnice, kde již našli prince i jeho milenkou mrtvé. Loschek musel zajistit, aby v místnosti bylo pouze Rudolfovo tělo. Mary nechal odnést pryč a bylo zakázáno se o ní zmiňovat. Její pohřeb byl tajný.

Se zprávou o Rudolfově smrti jel do Vídně hrabě Hoyos. Sdělil ji nejprve Alžbětinu hofmistrovi a pak společně zprávu oznámili Alžbětě. Hrabě Hoyos v době incidentu byl venku a neslyšel výstřely, když vešel do pokoje, viděl prince i milenkou mrtvé, myslel si, že došlo k otrávení. Na základě jeho domněnky sdělil mylnou informaci, že Mary otrávila Rudolfa. Alžběta o chvíli později zprávu řekla císaři, poté Marii Valerii a naposled Stefánii. Později, když vyšlo najevo, že Rudolf zastřelil Mary a potom sám sebe, bylo to císařský pár překvapující. „*Od prvních chvil měl císař samozřejmě zájem na tom, aby se velká rodinná tragédie nezměnila ve velký společenský skandál, který by nutně otřásl pověstí habsburského domu i jeho osobnostním postavením.*“⁸² Oficiální zpráva zněla, že korunní princ Rudolf spáchal sebevraždu v pomatení mysli. Do Vídně byl převezen 31. ledna. V jednom z dopisů, které Rudolf napsal na

---

⁸¹ manžel Luisy, která byla sestra Rudolfovy manželky Stefánie

⁸² URBAN, s. 190.

rozloučenou, vyslovil přání, že chce být pohřben vedle Mary, ale nebylo mu to splněno. Zůstal zachovaný dopis Stefánii. Dopis pro císařovnu byl zničen po její smrti a Rudolf se v něm zmiňoval, že není hoden psát svému otci a poslední dopis napsal své sestře Marii Valerii, ve kterém jí radil, aby po smrti jejich otce Františka Josefa odjela pryč z Rakouska. Stefánii byla smrt Rudolfa lhostejná. Císař si přál, aby se Alžběta neúčastnila smutečních obřadů. Samotný pohřeb se odehrál 5. února. V noci po pohřbu císařovna navštívila kapucínskou hrobku, kde byl Rudolf pohřben, protože doufala, že by s ním mohla navázat spirituální kontakt. Rok po jeho smrti císařský pár s Marií Valerií navštívili Mayerling, který nechal František Josef přestavět na klášter.

Alžběta se po Rudolfově smrti změnila a zidealizovala si ho. Marie Valérie si ve svém deníku poznamenala, že Alžběta závidí Rudolfovi smrt a také by si přála zemřít.⁸³ Vzdálila se od všech, neměla zájem o život a měla čím dál víc různých rozmarů.⁸⁴ Ztratila zájem o sport, poezii a Řecko a chtěla hlavně cestovat. Chodila oblečená pouze v černé, rozdala všechny své šperky dcerám a vnučce Alžbětě.⁸⁵

Dne 18. února 1890 zemřel hrabě Andrassy. Alžběta jeho smrt sice očekávala, protože byl delší dobu nemocný, ale zarmoutila ji, jelikož byl její dobrý přítel.⁸⁶ V květnu téhož roku zemřela její sestra Helena. Alžběta neměla žádnou útěchu ve víře, a proto bylo znovu jejím přáním, aby zemřela.⁸⁷

Dne 31. července 1890 se uskutečnila skromná svatba Marie Valérie a Františka Salvatora v Ischlu, protože Marie Valérie s Alžbětou zakázaly dvorské ceremonie. Alžběta tuto svatbu velice těžce nesla. Po svatbě navštěvovala Marii Valerii málokdy a vždy na krátkou dobu, protože se nechtěla vměšovat do jejich společného života. Měla pocit, že přišla už o všechny své děti.⁸⁸ Marie Valérie měla s Františkem Salvatorem deset dětí.

---

⁸³ SCHAD, SCHAD, Marie Valérie, s. 187

⁸⁴ URBAN, s. 191.

⁸⁵ HAMANN, s. 389.

⁸⁶ SCHAD, SCHAD, Marie Valérie, s. 204.

⁸⁷ Tamtéž, s. 204.

⁸⁸ HAMANN, s. 390.

9. Poslední léta císařovny

Po smrti Rudolfa a svatbě Marie Valérie v roce 1890 začala císařovna ještě více cestovat, než předtím. „*Alžběta opouštěla Rakousko co nejčastěji a na co nejdéle dobu a cestovala sem tam stále bezcílněji.*“⁸⁹ Plavila se po moři, kde se jí líbily bouřlivé plavby. Navštívila Portugalsko, Alžír, Korsiku a další místa. Nikde se dlouho nezdržela. Po několika měsících se vždy neochotně vrátila do Vídně, kde se zůstala jen nezbytně nutnou dobu. Během pobytu v Rakousku navštěvovala Marii Valerii.

Když se vydala na další cesty v roce 1891, nemohla s ní jet její dvorní dáma hraběnka Festeticsová, protože poslední cesta byla pro ni náročná, proto s Alžbětou jela hraběnka Janka Mikesová.⁹⁰ Na tuto cestu jela s Alžbětou i Marie Valerie s manželem. Navštívili Korfu a Řecko. Po jejich návratu do Rakouska chodila císařovna opět na dlouhé túry po horách. Nikdy nevydržela dlouho na jednom místě. Chtěla se vydat na cestu kolem světa, ale tu ji František Josef zakázal. Jezdila po Rakousku, na Korfu, do Káhiry a zpět do Vídně.

V lednu 1892 zemřela na zápal plic Ludovika a Marii Valerii se narodila první dcera. Alžběta opět odjela pryč na Korfu. Později navštívila Karlovy Vary v rámci léčení. Do Vídně jezdila málokdy a nikdy tam nechtěla být na Vánoce, kdy měla narozeniny. Po smrti Rudolfa zakázala Alžběta i ústní gratulace ke svým narozeninám.⁹¹

Na podzim 1894 se Alžbětě přestávalo líbit na Korfu a v Uhrách. Odjela do Alžíru, kde jí společnost dělala hraběnka Irma Sztárayová, jenž nahradila hraběnkou Janku Mikesovou, která se provdala. Irma se snažila přizpůsobit Alžbětinu stylu života.⁹² V této době se císařovna stravovala velice špatně, některé dny pila jen mléko nebo jedla pomeranče. Díky tomu měla problémy se

---

⁸⁹ HAMANN, s. 391.

⁹⁰ CORTI, s. 378.

⁹¹ SZTÁRAY, Irma, *Poslední léta císařovny*, Praha, 2005, s.70.

⁹² CORTI, s. 394.

žaludkem. Proto začala jezdit více do lázní, kde se velmi důsledně podrobovala léčebným kúráám.

V posledních letech života velice ráda navštěvovala Cap Martin. V roce 1895 se zde setkala se svou sestrou, hraběnkou Trani, se kterou se pravidelně vídávala celý život až do své smrti. Odtud podnikala výlety, např. do různých měst nebo vycházky do hor. Za Alžbětou sem občas přijel na návštěvu císař.

V Paříži se konal dobročinný bazar. Jednou z organizátorek byla Alžbětina setra Žofie. Byl tam také umístěn kinematograf, který se dne 5. května 1897 vznítil a požár se snadno rozšířil. Při požáru uhořela Alžbětina sestra Žofie. Alžbětu smrt její sestry velice zasáhla a ještě více se uzavřela.

Od počátku roku 1898 Alžběta mluvila skoro pořád o smrti. Pravidelně se vracela do lázní Kissingen. Tam se setkávala s Františkem Josefem a občas i s Marií Valérií. Alžběta zajela na návštěvu do Mnichova, chtěla podívat na místa, kde vyrůstala. Švýcarsko bylo jedinou zemí, kam se vracela a kde zůstávala delší dobu.

Koncem srpna přijela opět do Švýcarska. Podnikala různé výlety po okolí. Obvykle bydlela ve městě Territer u Montreux. Dne 9. září navštívila Alžběta baronku Rothschildovou, která ji pozvala do Pregny. Alžbětě se u ní líbilo. Nejvíc ji zaujaly skleníky s nádhernými květinami. Odtud Alžběta odjela do Ženevy, která byla jejím oblíbeným městem.⁹³ Ubytovala se spolu s hraběnkou Irmou Sztárayovou v hotelu Beau Rivage jako hraběnka Hohenembs. V tomto hotelu byla po několikáté, a proto zaměstnanci hotelu věděli, že se nejedná o hraběnku Hohenembs, ale ve skutečnosti se jedná o císařovnu. Císařovnin pobyt v Ženevském hotelu nezůstal veřejnosti utajen, protože se v novinách objevila zpráva o jejím pobytu. Tuto informaci si v novinách přečetl i Lucheni, který se rozhodl, že spáchá na císařovnu atentát. Luigi Lucheni se narodil jedné nádenici v roce 1873, ta ho ale nechtěla a ještě jako novorozeně jej odložila v Paříži. Vyrůstal v nalezinci a poté v pěstounské rodině. V dospělosti sloužil v armádě jako vojín. Po skončení vojenské služby nějakou dobu pracoval jako zedník, ale

---

⁹³ Tamtéž, s. 123.

většinou měl málo práce.⁹⁴ V roce 1898 se vydal do Švýcarska. Tady se začal setkávat s anarchisty, kteří chtěli zničit tehdejší společnost.⁹⁵ Lucheniho jejich myšlení velice zaujalo. „*Pětadvacetiletý atentátník Luigi Lucheni neměl k Alžbětě žádný osobní vztah a ani zvláštní motiv k vraždě, využil jen nabízející příležitost, aby anonymně pomstil strašlivou bídu těch ubohých dětí v hadrech, kterých bylo Alžbětě samé, tak líto.*“⁹⁶ Neměl zbraň, na trhu si koupil pilník, kterému vyrobil dřevěnou rukojeť.

Dne 10. září se Alžběta prošla dopoledne s hraběnkou Sztáryovou po Ženevě. Během procházky zakoupila Ariston se 24 hudebními válečky.⁹⁷ Poté se vrátily zpět do hotelu, kde si Alžběta dala k obědu sklenici mléka. V 13:40 se měly nalodit na parník a odjet do Territeru. Z hotelu odešly na poslední chvíli, hraběnka Sztárayová měla obavy, aby jim parník neodplul. Lucheni čekal před hotelem na císařovnu, až se vydá na cestu k parníku. Když ji uviděl, běžel jí naproti, strčil do ní a přitom jí probodl pilníkem, což nikdo nezaregistroval. Alžběta spadla na zem, náraz do hlavy ztlumil její bohatý účes. Kočí ji po pádu pomohl vstát, císařovna se odmítla vrátit do hotelu a pokračovala v cestě na parník. Cestou si stěžovala, že ji bolí na prsou a po příchodu na parník omdlela. Krátce na to, parník vyplul. Na palubě nebyl lékař, pouze bývalá pečovatelka paní Dardalleová. Hraběnka si myslela, že Alžběta omdlela z leknutí. Rozepnula jí proto živůtek a korzet. Na košilce byla krev a po odhrnutí košile se nacházela v oblasti srdce malá ranka.⁹⁸ Hraběnka oznámila kapitánovi, že na jeho lodi je smrtelně zraněná císařovna. Kapitán obrátil loď nazpět do Ženevy. Do hotelu Beau Rivage císařovnu přenesli ji nosítkách. V pokoji se u zraněné císařovny nacházeli dva lékaři Golay a Mayor, hraběnka Sztárayová, manželka majitele hotelu a ošetřovatelka z lodi. Lékaři se snažili císařovnu zachránit, ale v 14:40 mohli konstatovat její smrt.⁹⁹

---

⁹⁴ ROMÉ, s. 150.

⁹⁵ Tamtéž, s. 150.

⁹⁶ URBAN, s. 198.

⁹⁷ SZTÁRAY, s. 125.

⁹⁸ MATRAY, Maria, *Atentát, smrt císařovny Sissi*, Praha, 2001, s. 15.

⁹⁹ Tamtéž, s. 57.

Hraběnka Sztárayová poslala do Vídně telegramy o této události. Hrabě Paar sdělil císaři, že císařovna byla zraněna a o chvíli později mu oznámil, že zemřela. Františka Josefa tato zpráva velice zarmoutila. Marie Valérie a Gisela po obdržení zprávy o smrti jejich matky se rozhodly přijet za otcem do Vídně. Marie Valérie, den po smrti matky, byla se svým otcem. Spolu četli přicházející zprávy, přijímali kondolence.¹⁰⁰

Dne 11. září přišel z Vídně souhlas s pitvou císařovny. Zúčastnila se jí i hraběnka Sztárayová. Při pitvě zjistili, že činnost srdce slábla velice pomalu, protože krev ze srdeční komory unikala jen pozvolna, proto mohla dojít až na loď. Tělo císařovny bylo po pitvě vystaveno v hotelovém pokoji, kam chodili návštěvníci. Dne 14. září přijel do Ženevy speciální vlak, který měl převézt rakev s ostatky do Vídně.

Lucheni se snažil po atentátu uprchnout, pilník zahodil. Avšak okamžitě jej chytili, ale ještě netušili, že spáchal atentát. Na komisařství ho podrobili výslechu, kde se doznal, že císařovnu bodl pilníkem, a zprávu o císařovnině smrti přijal h hlasitými projevy radosti. Měsíc po atentátu se konal soud s Luchenim, při kterém byl odsouzen na doživotí. Nakonec spáchal sebevraždu oběšením ve své cele v roce 1910.

Vlak s císařovninými ostatky, během cesty do Vídně, měl několik zastávek ve větších městech, aby jí obyvatelé mohli vzdát poslední úctu. Přijel do Vídně 15. září v noci. Rakev byla umístěna na smuteční vůz a byla převezena do Hofburgu, kde byla vystavena. Pohřeb se konal 17. září. Zúčastnili se ho významní představitelé říše a někteří představitelé a příslušníci z cizích zemí - bavorský princ regent Luitpold, carův zástupce velkokníže Alexej, rumunský král Carol a především císař Vilém II. Císařovna byla pohřbena v kapucínské hrobce ve Vídni vedle svého syna Rudolfa.

Veřejnost Alžbětina smrt nezajímala, byla jim lhostejná, kvůli jejímu neustálému cestování. Podařilo se jí tedy odcizit se lidu, jak si vždycky přála.

---

¹⁰⁰ SCHAD, SCHAD, Marie Valérie, s. 293.

„Pokud někdo projevoval při jejím úmrtí nějakou účast, pak spíše litoval jejího manžela.“¹⁰¹

Alžběta odkázala po dvou pětinách svého majetku svým dcerám a jednu pětinu Rudolfově dceři Alžbětě. Marii Valérii odkázala Hermovu vilu a Gisele Achilleion. Alžběta si přála, aby její důležité dopisy byly spáleny. Své dvorní dámě Idě Ferenczyové odkázala celoživotní rentu.

Ve své době nebyla v Rakousku Alžběta oblíbená. Nekonvenční styl jejího života, zavraždění císařovny, tragický konec dal nakonec vzniknout mýtu o její osobě.¹⁰² Nejvíce ji zpopularizovala romantická trilogie z 50. let, která ve skutečnosti neodpovídala její osobnosti a díky ní se stala ikonou Rakouska. Vlivem filmu si mnoho lidí představuje Alžbětu jako krásnou, milou a vlídnou herečku Romy Schneider, která ji v tomto filmu ztvárnila a neuvědomují si, jak propastný rozdíl mezi filmovou Sissi a skutečnou Alžbětou je.

---

¹⁰¹ URBAN, s. 199.

¹⁰² UNTERREINER, s. 13.

10. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se analyzoval život císařovny Alžběty, na tehdejší dobu zcela nevšední vzhledem k jejímu společenskému postavení. Měla velice složitou povahu, zajímala se převážně jen sama o sebe a později i o svoji dceru Marii Valerii. Z mnou prostudovaných materiálů, je velice složité, pokusit se o vystihnoutí její skutečné povahy. Alžběta nebyla v tehdejší době pro společnost dobrou císařovnou, její setra Helena by roli císařovny zvládla určitě lépe. Helena byla od dětství vychovávána v souladu s tehdejšími zvyklostmi, které byly hodny jejího společenského postavení. Nestálou část její povahy je možné poznat z jejího cestování a některé informace o ní se dozvíme z její poezie. Zjistíme z nich její nechuť k Vídni a všemu co má co dočinění s monarchií. Z její psané poezie je patrná láska jako k poezii samotné, láska k cestování apod.

Je pravděpodobné, že by se z Alžběty stala zpola zapomenutá panovnice, kdyby v 50. letech dvacátého století nebyla zfilmována romantická trilogie o jejím životě. Tato trilogie mírně znázornila Alžbětin krásný harmonický život, manželství, či byla oblíbenost u lidu. Trilogie byla natočena jako idylická, romantická, s trochou nadsázky lze říci jako pohádka pro dospělé. Tyto filmy neodpovídají jejímu životu, protože Alžběta byla povahově velice odlišná. Především laická veřejnost do dnes mylně vnímá tuto trilogii a filmy jí podobné, jako císařovnin skutečný životopis. Dnes je Alžběta známá a zejména je oblíbená u turistů, kteří přijíždí do Rakouska, protože se všude prodávají suvenýry, s její symbolikou, kde je vyobrazená ona nebo císař František Josef. Turisté vnímají Alžbětu jako jeden z největších symbolů Rakouska a Vídně.

Práce je zaměřena zejména na Alžbětin životopis od jejího narození po její smrt, její zájmy jako jezdeckví, poezie, cestování, turistika, posedlost krásou, péči o vlasy, stravováním, intenzivním cvičením, které bylo v tehdejší době nezvyklé především u žen v jejím postavení. Kamkoliv cestovala, vyžadovala, aby po jejím příjezdu byla zařízena soukromá tělocvična v jejím apartmá, aby mohla

denně posilovat a udržovat svoji štíhlou postavu. Aby byla štíhlá, tak skoro celý svůj život zasvětila fyzickým aktivitám, které ke konci života zčásti omezila, především na vyčerpávající několikahodinové vycházky v přírodě. K fyzickým vyčerpávajícím aktivitám držela nejrůznější přísné diety, což bylo příčinou jejích nejrůznějších onemocnění. Z dnešního pohledu dle jejích fyzických proporcí, myšleno tělesnou výškou, váhou, šíří pasu, dále neadekvátní fyzickou aktivitou vzhledem k nedostačující stravě, by jí bylo možné považovat za osobu mající sklony k anorexii. Přes veškeré diety se však nikdy nedokázala vzdát návštěv cukráren, které vnímala jako zásadní prohřešek její diety. Mezi její nejdéle trvající záliby patřilo bezesporu cestování, které de facto začalo po Rudolfově narození a skončilo její smrtí. Další zálibou byla posedlost krásou, se kterou samozřejmě související fyzické aktivity, spolu s dietami. Během 70. let 19. století si udržovala svoji postavu jízdou na koni a účastnila se honů v Anglii a Irsku, kde se jí velice líbilo.

Alžběta se velice dbala o svůj vzhled. Musela dostát své vyhlášené kráse a nebylo pro ni přijatelné, aby byla kýmkoli spatřena jako neupravená. Velice se bála stárnutí, protože chtěla být pořád krásná a vypadat stejně jako ve dvaceti, ale to možné není a proto se všemi možnými prostředky se mu snažila zabránit, např. používání plet'ových masek a krémů. Až do své smrti dbala o své vlasy, každý den se nechávala několik hodin česat. Později se císařovna přestala fotografovat a malovat, aby si lidé pořád mysleli, že je krásná.

Alžběta se během svého života nikdy nezajímala o politiku, pouze jednou učinila výjimku a to, když se jednalo o Rakousko – Uherské vyrovnání. Alžběta se o Uhry začala zajímat kvůli arcivévodkyni Žofii, která neměla ráda Uhry a vše co s nimi souviselo. Alžběta měla naopak ráda vše, co bylo uherské, jejich řeč, zvyky, kraj atd.

Pro Alžbětu byla velice důležitá její rodina a to po celý její život. Za svojí matkou Ludovikou každoročně jezdila na návštěvu do Bavorska. Se sourozenci si dopisovala nebo je pravidelně navštěvovala. Jejím dalším přítelem byl bavorský král Ludvík II., který zemřel utonutím, za dodnes nevysvětlitelných okolností.

Jeho smrt Alžbětu těžce ranila. Pravděpodobně nejvíce ji ale trápila sebevražda jejího jediného syna Rudolfa. Po jeho smrti se pokoušela prostřednictvím okultistických seancí navázat s ním kontakt, aby jí řekl, proč spáchal sebevraždu. Seance byly samozřejmě neúspěšné, nikdy nedokázala se svým mrtvým synem navázat jakýkoliv kontakt. Po jeho smrti si uvědomila, že za doby jeho života se mu příliš nevěnovala. Vyčítala si, že mu nebyla lepší matkou a že ho nechtěla nikdy vyslechnout.

Po smrti jejího syna Rudolfa a svatby její dcery Marie Valerie začala ještě více cestovat, aby se tím zabavila a nevěnovala hodně času přemýšlením o vzniklých skutečnostech. Nechtěla zůstat ve Vídni a vracela se tam pouze na nezbytně nutnou dobu. Právě v této době byla nejvíce neklidná a nikde nezůstávala po delší dobu. Dalo by se říct, že pro Alžbětu byla její smrt jakýmsi vysvobozením od jejích útrap. Mimo jiné také její tragická smrt přispěla k vnímání její osoby, jako zidealizování krásné a milé císařovny.

11. Bibliografie

BESTENREINER, Erika, *Sissi a její sourozenci*, Praha, 2004.

CORTI, Egon Caesar, *Alžběta: zvláštní žena: podle písemné pozůstalosti císařovny, deníků její dcery a dalších nezveřejněných dokumentů*, Praha, 2008.

GRÖßING, Sigrid–Maria, *Dvě nevěsty pro císaře: Sissi a její sestra Nené*, Praha, 2002.

GRÖßING, Sigrid-Maria, *Sisi, moderní žena*, Praha 2009.

HAMMAN, Brigitte, *Alžběta: císařovna proti své vůli*, Praha, 2002.

HAMMAN, Brigitte, *Rudolf Habsburský, Princ rebel*, Praha 2006.

HASLIP, Joan, *Sissi: Kaiserin von Österreich*, Köln, 1994.

MATRAY, Maria, *Atentát: smrt císařovny Alžběty*, Praha, 2001.

PRASCHL-BICHER, Gabriele, *Císařovna Sissi: Mýtus a pravda*, Praha, 2004.

PRASCHL-BICHER, Gabriele, *Kondiční a dietový program císařovny Sissi*, Praha, 2003.

PRASCHL-BICHER, Gabriele, *Korunu snímám z unavené hlavy: Soukromý život císařovny Sissi*, Praha 1996.

ROMÉ, Lucienne, *Sissi: Das Leben der Kaiserin Elisabeth von Österreich*, Stuttgart, 1990.

RUMPLER, Helmut, *Österreichische Gesichte 1804 – 1914, eine Chance für Mitteleuropa, bürgerliche Emanipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*, Wien, 2005.

SCHAD, Martha, *Císařovna Alžběta a její dcery*, Praha, 2006.

SCHAD, Martha, *Elisabeth von Österreich*, München, 2010.

SCHAD, Martha, SCHAD, Horst, *Marie Valerie, Deník nejmilejší dcery císařovny Alžběty Rakouské*, Praha 2007.

SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492 – 1914*, Praha, 2002.

SZTÁRAY, Irma, *Poslední léta císařovny: vzpomínky dvorní dámy*, Praha, 2005.

UNTERRENER, Katrin, *Sisi, Mythos und Wahrheit*, Wien 2005.

URBAN, Otto, *František Josef I.*, Praha 1991.

VEBER Václav a spol., *Dějiny Rakouska*, Praha, 2002.

WELLMAN, Jutta, *Tajemství císařovniný krásy: rady, přírodní kosmetika, cvičení*, Praha, 2001.

12. Resumé

My bachelor's thesis is about the life of empress Elizabeth of Bayern. She was born on 24th December 1837 in Munich as a third children. Her parents were Duke Maxmilian of Bayern and Duchess Ludovica. Elizabeth grew up in Munich and Possenhofen. In the year 1853 Elizabeth got engaged with Emperor Franz Joseph. Franz Joseph's mother Archduchess Sophie wanted a marriage between Franz Joseph and Elizabeth's sister Helena, but Franz Joseph wished to marry with Elizabeth.

In April 1854 there was Elizabeth's and Franz Joseph's wedding in Vienna. In less than a year their first child was born. The second daughter Gisela was born in 1856. Rudolf, heir of the throne was born in 1858. After the birth of her children Elizabeth begun with travelling. Her first journey went to Madeira and Corfu. When Elizabeth was in Vienna, she was always sick. In 1867 Elizabeth got involved in politics during the Austria – Hungarian settlement, because she loved Hungary.

Elizabeth's interests were her beauty, hair care, ridding, writing of poetry, travelling etc. During 70th of 19th century she travelled to England and Ireland and visited hunts there. Later she stopped with ridding and begun with touristic. She regularly visited spa in Kissingen, because she had problems with her healthy out of different diet.

In 1889 Rudolf committed suicide. After his death Elizabeth travelled a lot of. She didn't stay in Vienna. She travelled in Europe and a bit in Africa. In 1898 the Empress was assassinated by Luigi Lucheni in Geneva in Switzerland.